

פאליטישע פאקטאקאמפאניע

№ 88 Łódź, Poniedziałek, 6 kwietnia 1936

אדרעס: 224-71, 21 טעל. פערקאמפאניע, אגאדעס
Adres: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. Skrz. poczt. 106.

14-טער יארהרנאנט, לאדז, מאנאטאג פ' שטייג' י"ד ניסן תרצ"ו

„איד האב אריין געענדיגט“ זאגט דער ענטגרייטע מפרה פון דער אפיסינישער ארמעע

נאכגעזאגט דורך איטאליענישע אפעראטאנען.
דער נאכזענער וועט צו אריינפארשן אין אפען
פאר די איטאליענישע, דאס איטאליענישע מיליטער
האט בעזעצט מוואראס.
פון „אריינפארשן“ מעלדעט מען, אז די שטאט
דעסע איז נעכטען באמבארדירט געווארען דורך 6
איטאליענישע אפעראטאנען.
אפיציעל ווערען אפגעלייטעט די קלאמערן, אז
דער קעניג האט ברעה צו אפדריקען.
די אפיסינישע געזאגט האט ארויסגעגעבן
א צירקולאר וועגען דעם ארויסלאזען א אינערליכע
הלואה און דער הויך פון א מיליאן פונט אויף צו
סויפען מיליטער - אפעראטאנען.

איטאליענער דעם 4 אפריל פארטאגס אנטהוויפן
אנאגריה און אין אוועק האט דאס איטאליענישע
מיליטער דערגרייכט צו די בערג ארו - אפעל -
אין די טויזענדער און ויך צוריקצוגען, ווערענדיג

רױם, 5 (50. טעל.)
דער מארשאל באדאליא האט מיטגעטוישט דער
פרייטע, אז די אפיסינישע ארמעע איז פולשטענדיג
צוקלאפט, די אנטלויפט אין אונגארענע, ויין ער
קלערונג האט דער מארשאל באדאליא פערענדיגט
מיט פאלגענדע ווערטער, „איינעמליך האב איך
עלף געענדיגט, ס'דאמט מיר ארבייטסלאזיקייט.
5 אפריל, 5 (50. טעל.)
לויט ידיעות פון איטאליענישע קרייזען האט
דאס איטאליענישע מיליטער אין פערלויף פון 2 טעג
פערניכטעט די ארמעע פון נעגוס, וועלכע האט נעג
זעהלט 50 מיליארד מענשען. נאכ'ן אנטהוויפן סטרא
טענישע פאזיציעס דעם 1 און 2 אפריל, האבען די

אונזער ווארט

רעארגאניזאציע פון יוד. קהלות

די רעגירונג האט אנגעקלייבט, אז שוין
אין חודש אויגוסט וועלען פערענטיגט ווערען
די אויספירונג פון דעם געזעץ וועגן יוד. קהלות
גרעניצען די יודישע שטימע, דאס איילעניש און
דאס מאל ווער גרויס, די רעגירונג וויל דורכ
אויס דערהאלטען דעם סטערמין פון 1 יאנואר
1937 יעדן יעדן דאס געזעץ געהט שוין אינגאנצען
אויף אין קראפט.

ס'איז קלאר, אז מיטן מאמענט יעדן די יוד
דישע שטימע וועט בערגעניגט ווערען לויט דער
צאהל פון דער יודישער בעפאלקערונג אין די בע-
זונדערע שטעט וועט די לאגע פון הונדערטער
יודישע קהלות אין פוילען יעדען ממש קאסט
טראפאל. די דאזיקע אלע קהלות, בעזונדערס פון
די קליינע שטעטלעך האבען באזירט זייער ביי-
דזשעט דוקא אויף די הכנסות פון דער שחיטה
ווי האבען דאס נישט געטון מיטן אייגענעם ווילען,
נאר די אויפלייט-מאכט האט בשעתו אויפגע-
צוואנגען די קהלות, אז זיי זאלען איבערנעמען
די שחיטה, כדי מלומדשט צו ענטלאסטען די בע-
פאלקערונג פון גמניע-אפזאגלעך, די יודישע קהלות
האבען זיך שטארק געוועהרט בשעתו געגען דעם,
אבער ס'האט נישט געהאלפן, ווייל די ביזנאס
טען וועגן אנדערש נישט בעשטעמט געווארען.
איצט קומט די קאמפאטראפע. די יודישע קהלות
וועלען זיך איצט מווען צופאסען צו די נייע בע-
דינגונגען און אזוי רעארגאניזירען זייער ביי-
דזשעט, אז ס'זאל נישט ליידען די טעטיגקייט פון
די קהלות.

אמת, אז דער מיניסטער בעק האט געענט
פערט דער דעלעגאציע פון די ענגלישע יידען,
אז די פוילישע רעגירונג וועט זאגן א וועג ווי צו
רעקאמפערסירען די קהלות צוליב דער שחיטה-
בערגענונג, אבער דאס שליסט נישט אויס די
זאג פון די קהלות פאר זיך אליין, דאס מוז וואס
שבעלער געמאכט ווערען, ווייל א דערש יעדע פאר-
לייזט ווערען די ארבייט פון די קהלות צו האט
עס טאר נישט דערלאזען ווערען.
ס'זאלט אלער דאך געווען, אז די וואר-
שעווער און לאדזער קהלות, הגם זיי ריהרט דער
ענין דירעקט נישט אן, ווייל זיי שטיצען זיך
נישט אויף די הכנסות פון דער שחיטה, זאלען
אונטערגענעמען די איניציאטיוו צו צווישנענען א
בעראטונג פון די קהלות, וועלכע האבען געשטיצט
זייערע הכנסות אויף דער שחיטה, כדי צו שאפען
א געזונטע און פארזיכטיגען רעארגאניזאציע -
פלאן.

**זונטאג, דעם 12 אפריל ערשיינט דער
„נייער פאלקסבלאט“
איז א בעדייטענד פערגרעסער-
טער צאהל זייטען, דערויסער דער
ספעציעלער האנדעלס-
און אינדוסטריע-נומער**

אנאנסע

צום ספעציעלען נומער ווערען נאך
אנגענומען אין אדמיניסטראציע פון
„נייער פאלקסבלאט“
פיעמריהאווער 21, טעל. 224-71.

טוימעל איז דער רליינער האאליציע צוליב איינפיהרע אלגעמיינע ארבייטס-פליכט פאר דער מלוכה

רױם, 5 (50. טעל.)
דער טעטישער געזאגטער אין רויס האט
געזעטן אפגעזאלטען א קאנפערענץ מיט דעם
זייער-אויסער-מיניסטער סובייט, די טעמע פון
געשפער איז געווען די לעצטעס ארויסגעגעבענע
פערקלערונג וועגען דער אלגעמיינער פליכט פון
ארבייט פאר דער מלוכה, בעזונדערס די ארויס-
טרעטונג פון טעטישען פריעמיער האדווא, וועל-
כער האט ערקלעהרט פאר דער פרעסע, אז עסט-
רייך האט פערקלערט דעם אפמאך אין סא-
זשעראן, האט זיך אנגעטראפען אויף א גע-
טויזער אפשאצונג פון דער איטאליענישער פרעסע,
וועלכע סאלידאריזירט זיך אינגאנצען מיט דער
עסטרייכישער שטעלונג.

רױם, 5 (50. טעל.)
די איטאליענישע פרעסע מאכט אויסער-
דאס אויף דער לעצטער ענדערונג פון דער שטעלונג
פון דער קליינער קאאליציע בונד דעם עסטרייכ
שען געווען וועגען דער אלגעמיינער פליכט פון
ארבייט פאר דער מלוכה, בעזונדערס די ארויס-
טרעטונג פון טעטישען פריעמיער האדווא, וועל-
כער האט ערקלעהרט פאר דער פרעסע, אז עסט-
רייך האט פערקלערט דעם אפמאך אין סא-
זשעראן, האט זיך אנגעטראפען אויף א גע-
טויזער אפשאצונג פון דער איטאליענישער פרעסע,
וועלכע סאלידאריזירט זיך אינגאנצען מיט דער
עסטרייכישער שטעלונג.

אראבישע פרעסע וועגען א"י-דעבאטע אין ענגלישען פארלאמענט

ירושלים. (יט"א) די גאנצע אראבישע פרע-
סע האט מיטגעטוישט וועגען פערלויף פון דער
א"י-דעבאטע אין ענגלישען פארלאמענט צו דער
פראגע וועגען לעגיסלאטיוו-דראפט-אקט אין א"י.
„פעלעסטין“ שרייבט, אז די דעבאטע בעזונט,
זיי גרויס עס איז די יודישע וויקאנג אויף דער
ענגלישער פאליטיק. די אטאקעס פון וועדוואד
און סינקלער („ציוני פאליטישע עקסען, וואס האבען
נישט קיין פאליטישע זאג“) האבען געצוואנגען

ירושלים. (יט"א) די גאנצע אראבישע פרע-
סע האט מיטגעטוישט וועגען פערלויף פון דער
א"י-דעבאטע אין ענגלישען פארלאמענט צו דער
פראגע וועגען לעגיסלאטיוו-דראפט-אקט אין א"י.
„פעלעסטין“ שרייבט, אז די דעבאטע בעזונט,
זיי גרויס עס איז די יודישע וויקאנג אויף דער
ענגלישער פאליטיק. די אטאקעס פון וועדוואד
און סינקלער („ציוני פאליטישע עקסען, וואס האבען
נישט קיין פאליטישע זאג“) האבען געצוואנגען

די אנאנס פון דער ווערטפערעהמער סע-ע-פירמע
ו.ו. וויסאצקי און קאמפ.
געפינט זיך אויף דער 5-טער זייט.

אחרי מחלה קשה שבח חיים לכל חי האדם היקר באנשים ובעל מדות נעלות
בעלי, אביו, חתנו, אחי, ניסן זקנו וורדו

נ"ע מנחם יעקב אלנברג
יבער הפירמה לוי אלנברג, ימורד בשנת 53 לחייו
ההלילה תהיה היום, יום ב' י"ד ניסן תרצ"ו בשעה 12 בצהרים מבית האבל
פילוסופקענא 76 המודעה מתוך צער עמוק המשפחה המתאבלת

די אלע וועלכע האבען זיך אזוי צאהלרייך בעטייליגט אין דער לוייה
פון אונזער אינפערניטליכע

נ"ע מרים האצענעלענבאגעז
בעזונדערס די ה"ה לימאז, רומקאווסקי, מרחבי, רעז, דער פערוואר-
טונג פון „הרצל" און דער ציוניסטישער ארגאניזאציע - דיקען
אויס דעם הארציגסטען דאנק
די אין סיפון מווער פערבליבענע פאמיליע

טעגליכער "ראומאייטאשיש"ר

צעגעלדיגאנא 27 - טעג. 112-25 - זי. דוד צעלמיסטער.

מארים שווארץ

בדייבט אויף גאנץ פסח איז לאדז

און וועט שפילען דעם ניעשאווער רביז

איז דעם גרעסטען יום-טוב'דיגען ספעקטאקל

זייט יודישע טעאטער עקזיסטירט

י. י. זינגערס

יאשע קאלב

יאשע קאלב דארף מען זעהן עטליכע מאל.

יאשע קאלב איז דער שטארק פון יודישער טעאטער-קונסט!

יאשע קאלב איז א צויבער-שפיל, וואס מאכט חלומ'ען

יאשע קאלב פערמאנט 26 סצענעס מיט די אריגינעלסטע דעקאראציעס

יאשע קאלב איז אנגעפיקעוועט מיט פאלקלאר און וואונדערליכע טויש און טעניז

יאשע קאלב איז געשפילט געווארען אין דער וועלט איבער 1200 מאל

יאשע קאלב איז אין ווארשא געשפילט געווארען 150 מאל

יאשע קאלב שפילט מען שוין אין לאדז איבער 60 פארשטעלונגען

און וועט געשפילט ווערען א גאנצע יום-טוב פסח כדי די יודען פון לאדז זאלען קענען קומען צו בעוואונדערן דעם גראנדיוזען ספעקטאקל

טשארלי טשאפלין

האט געזעהן. יאשע קאלב' צוויי מאל און געזאגט: מיט יאשע קאלב האט מארים שווארץ דערהויבען די וועלטליכע טעאטער-קונסט, מיזערט פערשונפט - נאך גרעסער און וואונדערליכער ווי דער יאפאנישער טעאטער.

יאשע קאלב' ווערט געשפילט:

מארגען דינסטאג, ערשטער טאג פסח	7	מאנטיאג, צווייטער טאג פסח	8	דינסטאג, ערשטער טאג חול'ה	9
נאכט.	4	נאכט, און אונט	4	אונט	9
זונטאג, פירטער טאג חול'ה	12	מאנטיאג, שניטער טאג פסח	13	דינסטאג, אחרון של פסח	14
נאכט, און אונט	4	נאכט, און אונט	4	נאכט, און אונט	4
אלע פארשטעלונגען ווערען געשפילט צו פאפולערע פרייען.					

ווען האט מ'זיין געזעהן?
זיג אנטשטעל?

מארים שווארץ

יהודית אברבנאל
העלענע גאטליץ
אסתר גאלדענבערג
יצחק גרודבערג
קלמן גוטמאן
גאטליע ליפמאן
עני ליפמאן
משה ליפמאן
אברהם פארעוואסקי
קלארע טעגאלאוויטש
אייזיק סאמבערג
אברהם קורץ
לייבע ראזענבערג
שמחה ראזען
גאטליע רייכענבערג
דניאל שאפירא
אלעקס שטיין א. א.
זינגערס: בן-ציון בן.

דעם 15-טען ד. ה. "יוד זיס" מיט מארים שווארץ פארעמיערע פון איז דער טיטעל-ראלע

פערמא-שמעלען:
פילסודסקעגא 50
זאוואדקא 11
שרודמיעסקא 7

פערמא-שמעלען:
דעם אלעס ווערט
אויסגעארבעט
בהכשר גמור
אונטער השגחה
פון אנשים כשרים
ונאמנים.

פערמא-שמעלען:
דעם אלעס ווערט
אויסגעארבעט
בהכשר גמור
אונטער השגחה
פון אנשים כשרים
ונאמנים.

"ZŁOTY RAJ"
אינהאבער: של. האלדפערין.
שטאקאלדא, הארמעלען נשך לפסח
שטאקאלדא, הארמעלען נשך לפסח

די בעוואוסטע יודישע
שטאקאלדא-פארשטעלונג
מאכט בעקאנט איהרע ג' קונדשאפט, אז צום בעפארשטעלענדן
פסח איז וי פערזענלעך מיט א רייכען אויסוואהל פון פערשיד.

מאנשאטאג, דעם 13-טען אפריל 1936 (7-טער טאג פסח) קומט פאר אין שטאקאלדא, "ראזמאטא-שמעלען"
מארגנשטערן! א גרויסער טורן-אין ספארט-פעסט "מארגנשטערן"
אין פראגראם: מאנאטא-אויף פריי-אויבונגען און מכשירים, ספארט-מעני, פיראמיר, רעפערענצא-נומערן פון די
מוסטער-גרופען! ס'נעמען אנטווי 12 גימנאסטישע גרופען! 400 ספארטלערן לייטונג פון פעסט - אינסטרוקטארן-קאמאנדעס ביים לאדזער
מארגנשטערן. סימפאנישער אקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' ש. ביינעלמאן.
בילעטן צום פרייז פון 54 גראשן און צו באקומען אין סעקורעטאריאט פון, מארגנשטערן, פאלדא-גראד 36. און אין טאג פון פעסט-ביל דער קאסע פון סעקטער

מאדערנע דאמען-שיר
אין גומען
קוואלירעמע
בעקומט מען
נור ביי
A. Ogórek
Łódź, Zawadzka 11
tel 202-86
מענער-שיר
מענער-שיר

שטר מכירת חמץ
זאכאדניא 49, טעל. 178-57
ביי הר"ר יהושע פרידענזאן
הר"ר שמעלקי זל
מורה דורא דפה.

"הזמיר!"
דאנערשטאג, דעם 9 אפריל ד.ג. 845 און 21
קומט פאר אין לאקאל פון "הזמיר" א. קאנצערט
א קאנצערט פון די סטודענטן-שטאנצען
ס'נעמען אנטווי: מאריא דארסקא (נעזאנג), מארצעלי נוימילער (פידעל)
מנח. יוזעף שפירא (קלאוויר), ביים קלאוויר: אינזש. לעאן דיבערמאן
נעוויזעס אין די פראגראם: בילעטן צום פרייז פון 54 גראש, צו באקומען אין פער-
מערקא אין דער פארשטעלונג 27 און און טאג פון מאנאטא-שמעלען ביל דער קאסע

כרמל
פון בארן דעם שילד'ס איינקענטען
סעקסט פון אונזער נאציאנאלער היים און ווערט דאס דור
יודישע הענדלעכע
פארנעמען א גרויסע און ארץ-ישראל-עקספארט איינעם פון
די סטאנציען פון היידעוואגן אין לאנד
טרינקענדיג, ברענגען מיר פרייז פון ארץ-ישראל'ס טיטלען
פערשטאנען דעם אויפבו און לאנד.
היים אייך פאר פארשטאנען

"NICEA"
אין האלומבא,
פיעטריקאווער 7/9
נעמט אן בעשעלענען אויף פסח
שטרענג כשר!
אינפארמאציעס אויפ'ן ארץ.
צו זעהר מעסינע פרייען.
נעמען דעם אדרעס!
אינפארמ. אין לאדז, פערשטעלונג
פילסודסקעגא 47, נאציאנאל-נעשעס.

A. I. WINKLER
לאדז, 4 נאוואמיעסקא
פראנט ערשטער שטאט, טעל. 159-12
עמפעהלט צום איינציגן פרייהיליגן און זומער-סעזאן
דעם גרעסטען אויסוואהל פון די
נייעסטע הערען-און דאמען-שמאפען
ווי אויך דאמען-מענשעל-שמאפען פון די נייסטע סארטען און
מוסטערן פון די בעסטע בילדער, מאמאשאווער און אנד. סחורות.
דעמיל-פערקויף! / קאנקורענץ-פרייען! / רעילע בעהאנדלונג!
נעמען דעם אדרעס! - קומט און איבערצייגט אייך!

R. Szcześliwy
לאדז, 5 נאוואמיעסקא
טעל. 156-09
נעמען דעם פראנט II שטאט.

פערמא-שמעלען
דער לאדזער פיש-סחורות-פערמא-שמעלען
אז נאך א לענגערער מאנאטערענץ פון די
פיש-סחורות מיטן היגען ראפינאט
אין פעסטגעשטעלט געווארען, אז אויך
דעבעדיגע קארפען
נעמען כשר לפסח.
די יודישע בעפעלקערונג ווערט געבעטען, וואס
פרייער איינצוקויפן פיש, כרי נישט מחלל יום-טוב צו
זיין און אויסצוקויפן צעטלען אויף לעבעדיגע פיש.
מיט עכטונג
דער פיש-סחורות-פערמא-שמעלען אין לאדז.

FABRYKA NAPOI GAZOWYCH
Piśsudskiego 69
tel. 190-48
עמפעהלט אויף יום-טוב
מאדעוואסער לעמאנאט
וואס ווערט אפגעשניטן פונקטליך אהיים
געשטעלונגען ווערען אנגענומען א גאנצען טאג.

די פערמא-שמעלען "נותר לחם"
טעלעט אלע עסערס פון דער יוד. אינפערנענצא-קוד
עז די קוד וועט פונקטליך אן גאנצען יום-טוב און פס
וועלען אפגעריכט ווערען די סדרים.
מען צעם אלע עסערס זיך מעלדען פרייער אין דער
קוד. שרודמיעסקא 20 אדרע אויף טעלע 14, אין דער צען
טעלע פון "נותר לחם".

אייער פערזענליכער אינטערעס
נאר צו די וויינען
קויפען
מיט דער מארקע
"בארדוין"
נאוואמיעסקא 30
טעל. 210-58
וועלכע געראטירט אייך גענום און
צופרידענהייט פאר ביליג געלד.

בעהאנדלונג
דערמיט האבען מיר דעם כבוד מיטגעטילען דער
געזונטהייט קונדשאפט, אז מיר האבען ערשט
א'ארטיסטישער ראהמען
אמטעליען פון
אין איינראהמונג פון בילדער
מיר בעזיצען שטענדיג אויף לאמער ראהמען-טעלעווע.
אונזערע און ליסטען. ראהמען צו גארדינען.
הונדערט בילדער פון בעקאנטע קאסט-
מאלערס און פארמערע-אמטעליער.
ספעציעלעס: איינראהמונג פון בילדער
צוגענוגליכע פרייען! מיט עכטונג
F-ma "Plastport"
Łódź, PIOTRKOWSKA 88, w podwórzu.

אויף פסח
ווי אויך אלע אנדערע געטראנקע
גוט און ביליג
צו בעקומען אין דער בעהאנדלונג
ווייניג און ביליג
ע. שיקיער
אינה: ישראל שיקיער
לאדז, פולנאצנא 1, טעל. 107-84

M. TAZBIR
לאדז, פיעטריקאווער 23, טעל. 226-39
טילעט מיט, אז צום קומענדיגן פרייהיליגן-סעזאן בעזיצן אייך אויף לאנד
א גרויסען אויסוואהל פון די נייסטע און מאדערנסטע
הערען און דאמען-שמאפען
פון די בעסטע בילדער און מאמאשאווער סחורות
צו די ביליגסטע פרייען
רעשטען וואס מען
אויסוואהל פון פערקויפט מיט 30% ביליגער
נאכדעם די פערקויפט
רעילע און סאלדע בעהאנדלונג!

אוויראק אויף 35.000 זל.
אויף געזעל ווירטשעק מיט דער פריי
וואינהאט און אייגענעם פאלאץ גארטאן-הויז 76
יאהוב ווירטשעק אייגענטימער פון הויז גארטאן-הויז 42
איז צו פערקויפען
דער אויבערשטער פארשטעלונג איז פערקויפט אין די פאן. היפאטעקע
אינפארמאציעס ביי א. ל. בערגער, לאדז, נאוואמיעסקא 56

Proszki od
BÓLU GŁOWY
 dla dorosłych, ze smakiem fabrycznym.
KOWALSKINA
 FARM. CHEM. FARM. S.O. KOWALSKI WARSZ.

י' א' ש' א' 5 (טעלעגראף)

שרעקי'בער אומגליקספאל

יִזְרָאֵל שָׁא, 5 (טעלעפֿאניש)

דאס איז דאס

בארורי?"

זעה 19 זייט

Inz. Dypl.
M. Hufnagel

ארץ-ישראל-פרעסע פראטעסטירט

1-מע' שטאַם-ראט-זיצונג צום 1-מע' סדר

וענטאמאאווער שטאט-פרעזידענט
ראט מיין היינט, מאנטאג אוועד צום ערשטען
דער. די יידישע ראטמאנער האבען אריינגעטראגען
א פראטעסט.

דער ווייזמאן, דער פֿיהרער פֿון די ציוניסטן,
האט ערשט איצט ערקלערט, אז עס איז אלץ-אויס
— דאס ציוניסטישע זיכער וועט פֿארגענומען ווע-
רען, מיט אדער און א לעגיסלאטיוו-ראט, נאכער
זעט עס פֿארגענומען ווערן. עס איז דער
ציל פֿון דער מאנדאטארי מאכט, אז עס זאל אוי-
סוויי. א מאנדאטארי מאכט גלייבט, אז די ציוניס-
טישע מילד פֿארן לעגיסלאטיוו-ראט אין א ריזיג

ארץ-ישראל-פרען

געגעז דעם אייגלאדנעז אראפ
ירושלים, 5 (יט"א טעלעגראפיש)
די גאנצע העברעאישע פרעסע קאמפאניסט
יי אייגלאדנעז פון אראבער דרייזן הונדקאמ
פאר מיין לאנדן, און פערטקירט די אייגלאדנעז
קייט פון דער אקציע, וועלכע מאכט דעם אייגלאדנעז
אז מיט די בבורה די אראבער, די פרעסע פאר
ערט, אז די יידען זאלען אויך איינגעלאדען ווע-
רן מיין לאנדן.

אין פרינציפ — שרייבט די צייטונג — שטע-
לען זיך די צווייטען און וויערע אונזערשטענער
זענען דעם לעזיגסטן יוראט נישט דערפאר, וואס
זיי זענען בעגענע פון דעמאקראטישע אינסטיטוצ-
יעס און נישט דערפאר, וואס זיי ווילען נישט קיין
ווייט-אראפגעשטע צוזאמענארבייט, נאר בלויז דער-
פאר, וואס אלס מינדערהייט וועלען זיי יעדע נישט
קענען אומגינגען אין דער פראיעקטירטער קער-
טערשאפט.

די צייטונג בעהויפטעט, און ווען עס שווימט
אויף די פראגע וועגן לעגיסלאטיוו-ראט,
און קומט צום אויסדרוק א שטויבערע פאך-
זאגאגאראן. די דרייטע פון די יודען אין
ייטלאנד - מיינט דער ארגאן פון סאליארי-
אמט - אבער גארנישט צו טון מיט דער פראגע
פון לעגיסלאטיוו-ראט. וואלט עס געווען אנדערש,
וואלט די אייבערשטערונג אויף ייביגע צייטן
געווען אויסגעזעצט אויפן חסד פון דער אדער
יטער געשעהעניש אין דער ירושעל לאגע צוגע-
הער אין דער וועלט.

דאס שייך דער בעה"פסטנג, אז עס איז
אין נישטע קיין גענוגנודע ערפארונג מיט די
אקאלע זעכטסערהאלטונג אין א"י און אן
זייערע דער לעגאלטאציעס נישט געשא-
ען זייערע, מיינט די צייטונג, אז דאס איז נישט
קיין אויסרייד אין דער זעלט — זאגט „ברע-
טען“ — זאלטן געווען זעהר וועניג פארלא-
ענטען, יען מען וואלט זיך געריכענט דערמיט,
זאגט די זעכטסערהאלטונג אין געזעצטע

פריהער מאס קורע

זאנערלעך

ב. וְשִׁמְרָה אֶת
ב. עֲשֵׂה מִצְוֹת

איז נור פון דער וועלט-בעריהמסער פירמע

ד. ר. יוסא צי קי קאמפ.

הנוסדה ע"י קלונמוס זאב וויסאצקי ז"ל בשנת 1849
נלכע איז אנערהענט אלס די בעסטע אייה דער וועג
ספעציעלע צורפאלג האפען די סארטען:

איז אריגינעלע פערפלאמבירטע
פלער - שאכטלעז ווי אויך די
ספעציעלע ¹⁴ קילאוווע פעמלער
מיט פרעמיעס

№ 75 138 № 74

איז אריגינעלע
פּעקלעך
פאנדראלירט

פערעמער הונג: מיר מאכען געפיל אויפמערקזאם די ג. האנסומענטמען. אז פאר דער מעד, וואס איז נישט איין אונזערע אריינגעלע פערפאקונג, זענען מיר נישט פערזאנלעכע און זענען נישט מעהר ווי פאלסיפיקאטען.

בהכשר הועד הרבנים בוווארשא.

בֶּשֶׁר לִפְנֵיהֶם

שֵׁשֶׁר לַבַּיִת

דעם בעסטען גענוס גיבען
ש אקאלד
ק א ק א אריי

ANGLAS

כֵּשֶׁר לַפֶּסֶחַ

בהכשר הועד הרבנים בווארשא.

פֿער קפסל

Skład Konsygnacyjny:
SALOMON SEIDLER, Łódź, Piłsudskiego 32
tel. 221-58 i 132-30.

פון אדון ז. שטרוד

מה נשתנה...

פערזאנלעכע דערשיינונג פון דער "פאנאטאמ" שער פארשטעלונג, וואס האבען שוין געבן א גענומען אדער רעאלע פארמען... אלע פונקט איינס: די ערשטע פארמען פון רחוק-געבט פארן אפלייף פון פערשטעלעטען טערמין. פונקט צוויי: א סך-הכל פון די רעפערענצן; פונקט דריי: דאס עראבערן פון טאראגעבט; פונקט פאר: דאס בער-ווערן פון רחוק-געבט מיטן דייטשען מיליטער; פונקט פינף: "טעריטאריאלע ענדערונגען אין איי-ראפא".

באר דעם פונקט פינף האבען מיר נאך נישט דערלעבט צו זעהן אין דער פראקטיק: אבער יודע וויס... מיר קענען נאך - נאך אין גוף - אויף די זכר דערלעבען...

דערייזל פליהען דעפערענצן, אפערענצן, און סתם שלחים; אפערענצן אויף א "ענטפער" זי-דער א תשובה, יודער א קאנטערענץ און די פרא-גע בלייבט פראגע: "וואס טוט מען מיטן דייטשען וואס טוט מען אין אייראפא? ווי אזוי בעפרייט מען זיך פון דעם שטענדיגען איינדרוק פון דער דראהענדיגער געפארהר?"

און די קאנטערענצן, און די בעראטונגען פראוועט מען מיט גרויס פארא, און יעדע אסיפה ווערט געענדיגט מיט דער ברכה: "כאשר זכנו לטוב, ויזכרנו את כל המצות אשר צונו". אסיפה צו דער צייטער... וואס דאס באצייגט קינדישע אייראפא, וואס איז פערפליכטעט די דילא-מאטען צו גלייבען און ווערען פערזענלעכע און צוגעהערענדיג שטעלט און פערענט צו קשיא, מה נש תנה? מיט וואס אונטערשיידעט זיך איין בער-טונג פון דער צייטער, איין אפמאך פון דעם צייטער? אז קיין שום אפמאך ווערענדיגט געהאל-טען, אזוי מיינל אינעם נישט האלטען; אז אלץ וואס מען שרייבט היינט קאן מען/מארענען צוריק, צעטרעטען און בעשפייצן?

און עס שטעהן די פאליטיקער און ערשטלעך דער זעלען די ענדגילטיגע תשובה: "פאליטיק איז אפאפערענצן פון לעבען, און דאס לעבען איז א גרויסע "חד-גדא" - דאס אבא שתר וזוי - חד-גדא..."

קער עהרליכע מינע, מיט אלע, אונטערקאנטע-האט מען שוין די ליבע מענטשהייט מוכה געווען, נאר מיט א שטיקעל, אונטערקאנטע "אמת" ווי זי קיי-נער נישט בעגליקען... אלע אונטערקאנטע האבען ווער שטענדיג רוח-ארת, נאך דער, אונטערקאנטער "אמת" איז א בער-אויף דער וועלט; מען בער-גראבט איהם ביי אזוי פיל געלעגנהייטען, אזוי אפלט, אויף אזוי פיל ערטער, אז מען קאן אפילו טימפאליש נישט אנווייזען קיין מאראל-טאג-על מיט דער אויפשריפט: "דער קבר פון אונטערקא-טען אמת", טאקע פון דעם אלטען, עהרליכען "אמת" פון דעם "אמת" מיט א, אלף-און א, ת" נישט פון דעם פערזענלעכען, "עמעס" מיט א, "עין" און א "ב" -

מה נשתנה? די גאנצע וועלט, אלע פארלאמענטען, אלע פאליטיקער פערנען היינט די ערשטע קשיא: מיט וואס אונטערשיידעט זיך די היינטיגע, אלגעמיינ-כאליטישע לאגע פון דעם מצב פארן יאָהר 1914? די זעלבע וועלט-דייטשע, די זעלבע אפמאכען, די זעלבע קאנטערענצן... די זעלבע פאליטישע חד-גדא...

מיט יאָהרען צוריק איז פערענצטליכט גע-וואָרען אין דער אייראפעאישער וועלט-פרעסע א געהיימער דאקומענט, וואס האט ענטהאלטען דעם "סטראטעגישן פלאן" פון דער דייטשער דילא-מאטען אין אייראפא. קאמא מיטן ווערטיילער טראקטאט.

דער דאקומענט האט אויסגעזעענעט א גאנצע רייה "שטופען" אין דער ארבייט, א גארמאלען איבערגאנג פון איין דערגרייכונג צו דער צוויי-טער, א גאנצע מוזיק-אמעט מיט סדר שטייגערנדע טענער... די אפציעלע דייטשע דילאמאטען הא-בען זיך דאן אפגעגעבן פון דעם פערשטע-ליכטען פלאן; ווי האבען "אפגעווארפען" מיט פער-דרום די בעשולדיגונגען. - ווי, די עהרליכע רודף-שלומיקעס האבען נישט קיין שום געמיינ-זאמעס מיטן פראדוקט פון "רייכער" מענשליכער פאנטאזיע... און עפעס האט די "פאנטאזיע" בעקומען א מאדענע נייגונג, זיך צו פערווערלע-כען... עפעס לעזען מיר היינט מיט א געוויסער

דער יאָהר-טוב פסח, נישט אין דער היינטיק, אז עס זאל זיין אזוי גוט אויפן הארצען, חס-חלילה; נאר אין דעם זין, אז עס האט זיך אזוי פיל אפ-געזאמלט אויף דער נשמה, אז עס ווילט זיך פשוט דערמאנען, אז מיר זענען מענטשען מיט מענטשען גלייך, אז מיר זענען אנאטל פאלק, מיט א שטענדיג, היסטארישער טראדיציע... עס ווילט זיך דערמאנען פאר זיך אליין, אין דער אייגענער היימישער סביבה, פאר די גאנצענטע און ליב-סטע... דערמאנען אינער מענשליכען און נאציא-נאלען כבוד, אונזער זיידע... און די הגדה של פסח איז א פראטאפאל שעהנער דאקומענט פון אונזער אייביגען קאמף פארן נאציאנאלען קיום, פון דעם קאמף, וואס באזירט לידער אויף דעם אומשטאנד, אז אז, בכל דור דור עומדים עלינו לכולנו "הקב"ה מצילנו מידים". מיר האבען ליי-דער אין דער ארומיגער סביבה זענען גרויסע גייסטער, וואס וויסען פון נאציאנאלע און אפער-וואלען זיי - די גרויסע, "יודע-קענער" פון דעם געדאנק פון "שפוך המה" געוואלט טאקע אויף א צאמלען לעזען די הגדה של פסח? און אפער-וואלען זיי זיך גאר בעקענט מיט ערשטע מיינונגען טאקע פון נישט-ווערן... וואס עס שרייבט ווערען א קליינע פראגע: אט, וואס עס שרייבט ווערען דער "יודישער טעמא" דער גרויסער לעז טאלסטא?

דער יוד איז דער סימבאל פון אייביגקייט, ער, וואס נישט די שחיטות, נישט די לידען פון יאָהר-טווענדער, האבען איהם נישט געזאגט פער-גייסטען, ער, וואס נישט קיין פייער, נישט קיין שווער, און נישט קיין איינזיגער, האבען איהם נישט געקענט פון דער ערד אראפריימען. ער, וואס האט געזען דעם פערשטען, ער, וואס איז אזוי לאנג געזען דער היטער פון דער נבואה און האט זי איבערגעגעבן דער איבעריגער מענש-הייט, ער קאן נישט אונטערגעהען. דער יוד איז אייביג דא, ער, ווי די אייביגקייט אליין...

אבער טאלסטא האט געהאט דעם גרויסען מוט צו שרייבען דעם אמת און היינט איז דער שווער ערגיג-ווא צו געליינען א פינטעלע אמת... היינט איז שווער צו וויסען, ווי ווייט עס געהט דער אפשטא און ווי עס היינט זיך אן א שטיי-

און עס טראגט זיך איבער גאר דער וועלט דער געדאנק פון "מה-נשתנה"... נישט נאר דאס קליינע יונגעלע וואס א פערפליכטער ביים סדר-מיש און ווארט אויף אפערענצן אויף ווינע שעה-מערדע קשיות - די גאנצע מענטשהייט, זי מירט און ברייט די וועלט איז, ווארט אויף א טיפערע, ערשטע אנטווארט אויף די גרויסע לע-בענס-קשיות, וואס זאמלען זיך בסדר אז אין דער מענטליכער נשמה...

מה נשתנה... יודישע קינדער פערנען און פערלאנגען אפ-אנטווארט; אריבער קינדער, זיי ווייסען געבער נאך נישט, אז דאס גאנצע לעבן וועלען זיי פער-גען קשיות - אויף זעלבע עס איז נישטא פאר ווי קיין עקסער, טייערע די איינציגע פילאזאפיע פשוטה: "עבדים היינו..."

ווארום קינדערשע פראגען ביים סדר-מיש, זענען נישט נאר א ווארט-שפיל, נישט נאר אפ-אנטווארטענדיג פערפליכטען און צערעמאניע, עס איז א סימבאלישער פראגע-צייכען, וועלכער הענגט איבערן גאנצען יודישען לעבען פון ווינעלע ביו-צום קבר...

דער גענאלער בערנארד שאו האט געזאגט, אז א יוד ווערט באלד געווארען מיט קולטור - אמת, ער ווערט אבער באלד געווארען מיט א פראגע-צייכען.

און דער פראגע-צייכען איז חל אויף אלעס, וואס קומט פאר איהם, אויף דער גאנצער בעגרייפונג צו איהם, עס בעגלייט איהם א שטענדי-גע: "פאר וואס?" און א שטענדיגע תשובה: "עבדים היינו" - און אין דעם פוט, "קולטור" א דאפערטער פראגע-צייכען: "מה נשתנה" - מיט וואס אונטערשיידעט זיך די היינטיגע, קול-טור פון דעם אמאליגען, "מיטעלאטערליכען בא-צווייט" די זעלבע, פונקט די זעלבע חד-גדא... און עס איז אפער געווען א גליקליכער איינפאל פון די מחברים פון דער הגדה של פסח, ווי היינט זיך אן מיט די קינדערשע קשיות און ענדיגט זיך מיט א ווייטשטאפליכער חד-גדא (דובק אבא חורי וזוי...) ***

אין א גוטען מאמענט איז היינט געקומען

היינטיגע פסח

שיקענדיש אויף וויין לעבען. און ווען מיר דערווענען דעם אכור אין אפ-וויסטער אומבעהאלטענע ווערט אויך וויין לשעות וויין ווילד שפיל איבער יענעם לעבען און פיין, עטוואס אומוויכטיגער. די גאנצע הערשאפט ווינע ווערט און אונזערע אויגען ווי א גארש קינדער-שפיל. די מכות דאס ווערען די קללות, וואס דאס פאלק האט געטראגען אין זיך ענטקענען ווינע בער-דריקער, די ביינע וואונדער, און אין זיך האט עס זיך שוין געטרייט מיט דער פערווערליכונגס-אילווע פון די דאזיגע וואונדער, דאס פאלק האט אין וויין הארצען בעשטראפט די אכורים מיט די הארסטע שטראפען, עס האט זיך דערמאנט גע-זייעט פון אש, פון פערצווייפלונג, וואונדער-ווערען קוים. דעם פאלקס מעסטען פון צייט געניצט זיך נישט איינס ענגען שטח פון דער מנוח צווישען היינט און מארגען. עס מעסט די צייט מיט דער מאס פון דער געשעכטע, און די דאזיגע מאס ליגט יויט אין דער אייביגקייט, ווען מיר וואלענע נישט געהאט קיין זין פון אס דער אמתער מאס, וואלטען מיר שוין אפער לאנג אה-טערגעגאנגען.

די דערשטע פערענצן פארעם פון היינטיגער צייט ווארפען זיך אויף אלע וויסען, אפילו די אלטע ביבעל ווילען זיי פערשעלשען, זיי ווערען זיך בער-שיצען פארן אונטערמייליכען וואס מוז קומען איבער זיי, זיי יאגען זיך נאכין פאלק וואס האט שוין דעם ערשטען שפאן-אריס געגעבען פון קינסטשאפט. זיי שפילען זיך אין סומא-דיגען פישוף מיט די, וואס שטעלען זיך איין פארן בערזאטען און בעלידיגעטען. זיי גיבען נאך און האבען חרטה און - גיבען זיידע נאך און - האבען ווייטער חרטה. די, וואס שטעלען זיך הינטער איהם און רעד-דען דורך היטלערס טרופען, מיינען, אז מען קאן כאפען צוריק דאס, וואס די צייט האט שוין צו-פערשען. עס איז א בהלה און מיר ווערען אלע אויף טויט-אפערענצן. צוריק צום פערזאנלעכעם געהט מען נישט, מען שלעפט נישט דעם בעכטיגען טאג אין היינט-אריין. דאס גוטע, געזונטע, לע-זי ווי גיפא אריבערגיטען זיך אין פארן בערזאטען קאנאלען, וואס מיר קענען זיך פארשטעלען, און דאס אומגענומען, און וואס פאר א מכות עס זאל איצט נישט אריינזעצען, יודע סוף כל סוף מווען זיך פונאדערפאלען.

און מיר יודען איצט אויסגעפונגט ווי א שרע-קענס-בילד פאר די אלעליי היטלערס. א בלוט-בלבול איז פראקלאמירט געווארען אויף אונז אר-בער דער וועלט. א בלוט-בלבול אויף אונז אונז פאלק, פערזאמלט זיך דאס גאנצע פאלק יעדעס יאָהר, יעדען אין וויין שטוב מיט וויין הויז-געזונג ווערען עס נישט קיין מלכים נאך - טאקעס מיט קינדער. קינדער, וואס פערנען די טאקעס אויף דער "אנדערשקייט", נישט נאך מה נשתנה הלילה הזה? נאך - מה נשתנה אויף צענדליגער אנדער-רע זאכען.

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

מארגענען ליכט פון וויין נישטיגקייט און פוס-טען שטאלץ, אין דער אכוריות אנטקענען דיין ליבליך-נאגענעטען, קליינע, בייסענדיגע בעשעפער-נישען בעפאלען וויין ליב און - וויין שטאלץ פאלט אונטערן "ביידע" ביס פון די מנים. פערע-ווערט קענען פון דער מינדסטער, עקענדיגער בער-שעפענדיש, געהט אפ וויין שטייגערדיג הארץ און בעט מען וואס אפסטן פון איהם דאס ביינע אפ-

אונטערגעווארען די קרובו-שפאט און - פערעם הארץ איז הארט ווי שטיין און ריהרט זיך נישט. זי לעגענעט ארום דעם מצרימס איז אזוי אונדער-ליך-מענשליך. זי חוקקט אפ אויף א בעפאלענעם אפן פון יעדען טראגן און ווייזט איהם אונז אונ-טערן מאסן ליכט פון קלייך-ווערענדיגקייט. און בעפאלענעם מיט מכות און קרעץ, דאס ווייזט זי אונז דאס בילד פונעם מענטשען אין אלגעמיין אין דעם

אונטערגעווארען די קרובו-שפאט און - פערעם הארץ איז הארט ווי שטיין און ריהרט זיך נישט. זי לעגענעט ארום דעם מצרימס איז אזוי אונדער-ליך-מענשליך. זי חוקקט אפ אויף א בעפאלענעם אפן פון יעדען טראגן און ווייזט איהם אונז אונ-טערן מאסן ליכט פון קלייך-ווערענדיגקייט. און בעפאלענעם מיט מכות און קרעץ, דאס ווייזט זי אונז דאס בילד פונעם מענטשען אין אלגעמיין אין דעם

אונטערגעווארען די קרובו-שפאט און - פערעם הארץ איז הארט ווי שטיין און ריהרט זיך נישט. זי לעגענעט ארום דעם מצרימס איז אזוי אונדער-ליך-מענשליך. זי חוקקט אפ אויף א בעפאלענעם אפן פון יעדען טראגן און ווייזט איהם אונז אונ-טערן מאסן ליכט פון קלייך-ווערענדיגקייט. און בעפאלענעם מיט מכות און קרעץ, דאס ווייזט זי אונז דאס בילד פונעם מענטשען אין אלגעמיין

**פאלקסלאד, ליטער אטור - אויז
קולטור - געשיכטליכעס**

אמעליס פאר דעם שיקואל פון יוד. פאלס"א.א.א.א.
עס איז מירן ספע נישט, אז דורגיא האט מען
אריינגעשטעלט אין דער הברה אלס לוי פאר קינדער
ווי מ'האט בכלל מיט אלע מיטלען געשטרעבט צו
פראגראמירענדיקן די קינדער מיטן און און מיט
דער הברה.

געשריבענע חרות האָבען זיך אָנגעהויבען צו פֿע-
רווירען נאָך אין גאָר אלטע צייטן, אַלענמאלס איז
פֿון די 14 עשריבענע (אילומינירטע) חרות, וואָס
זענען געליפֿען פֿון היינט, קיין איינע נישטע וואָס
זאָל שטאַמען פֿון דער צייט פֿון פֿאַרן רמב"ם. פֿאַר
שטענדיג געשריבענע חרות שטאַמען ערשט פֿון 18-
טען אַהונדערט. די שרייבער און די חרות זענען
געווען גרויסע געלערנטע און יונגערער, דאָס רוב
פֿון די געשריבענע (אילומינירטע) חרות זענען פֿאַר-
זעהען מיט גרויסארטיגע אַרלויפֿאַציעס און קיינס
לערשט איינפֿעלדריטע בילדער און מיניאטורן, וועל-
כע שטעלען פֿאַר מויל זיך סעציעס פֿון צייאָט מאַצוס,
ביבלישע פֿורשטען, מאַמענטען פֿון דער סדר
נאָמם א.א.וו. פֿון די געשריבענע חרות געפֿינען
זיך צוויי אַין מוועאָוס און נידערגער, איינע אַין
דער פֿאַרזייער נאָציאָנאַל ביבליאָטעק, איינע פֿון די
פֿאַרזייער ראַשיד'ס און איינע פֿון קומפֿאַניע, און
די איינע פֿון פֿערשידענע אַנדערע מווייזען און פֿיל
אַינעמאל.

גערדוקטע חבדות האָבען זיך צוערשט פּעוועזן
אין איינפאלען. די עלטסטע פון זיי איז גערדוקט נע-
גאָרען אין יאָהר 1486. פון די גערדוקטע חבדות מיט
אויסמאַרצנישע זיין ערשטע אַרױסגעגעבען
וואָרען אין פראַנק אין יאָהר 1526 און די צווייטע אין
אויסבורג אין יאָהר 1534, פון די דאָזיגע אויסגאַב
פּען זענען אַרױפּער די בילדער אין אלע שפּעטערדיגע
חברות.
די ערשטע איבערזעצונג פון דער חברה איז גע-
מאַכט געוואָרען אין דער זענליכער שפראך, דער
רמ"א ענדאָמאַנט זי אין זיין פירשט צום, "אורח
חיים". אין נאָמען פון ר' אהרן הכהן פון לונזש,
וועלכער האָט געלעבט אין 14טען אַהרונערשט. אין
יאָהר 1512 האָט זיין פאַרמאָרשט אַרױסגעגעבן
פּען געוואָרען אַ לאַטיינישע איבערזעצונג פון
דער חברה און אין יאָהר 1609 איז אין
ווענעדיג אַרױס אַ איבערזעצונג אויף לאַדינאָ, אַי-
נאָלעיש און יודיש.

שפעטער איז שוין די הגדה א סך מאל איבערגע-
זעצט געווארען אויף דייטש, רוסיש, האַלענדיש, ענג-
ליש און אין פיל אנדערע שפראכען.
און דער אינגאנצן פילאסאפישע און ירושלים אין
אין דער העברעאישער אוניווערזיטעט געפינט זיך
א טאנצע ריזה אלטע העכסט אינטערסאנטע עקסער-
פליארען פון דערווייטע הגדות מיט פלעטער אויס-
געוויסעט אין טערעזערן — אין טערעזערן פון אנאסט
און שרעק, וואס די יודען האבן איבערגעלעבט
בעת דער אינוואזיע אין שפאניען און בעת אזוי
דערע פערפאלגונגען, באזער אויך אין טערעזערן פון
פרייד און גליק, ווען די יודען האבן געענטעט פאר
ערען אין פליהות ווער גאנצנאנלעך יום טוב פסח.
דען ווי וואנט דער געוועזענער סיווער פון ברא-
דלען דאס פערדא: די הגדה האט אלעמאל אין דער
פראנט א מייסטע און א נחמה פאר יודען, און אין חז-
קווא אויף זיי א סומא, אז עס איז דא א הע-
כערע מאכט, וועלכע געשטראפט די אויטעדרויסער.
יא, די דאזיגע מאכט געשטראפט זי געשטראפט
שמעלע פאר אלע געגען יודען געזאגטע פערברע-
כענען — דאס האט אונז אווערגעצויגט אונטער צוויי
וועלטגרייזענען איינענשטעלעכע.

דער איין די הגדות אלס מוסטער פאר די דאזיגע אינסטראציעס נעמט מען געווענהליך די פשוטי'ס סעט גרופע, וואס איז ציערשט געדרוקט געווען אין א מאסטערדראפער חתה פון 17טען יארהונדערט, אין די געשריבענע (אילומינירטע) הגדות ווערען די "פיר ויה" דאס רוב פארגעשמעלט נישט צוזאמען גאר יעדערע איז א פערזענלעכע פילד; אין די נעדרוקטע דאנעמען זיך שטענדיג אלע פיר אויף איין בליקלעך.

די בעזונדערע אויפמערקזאמקייט פון די שפאציר-
פארשער, פאקלעאריסטען און ליטעראטור היסטא-
ריקער האט אבער שטענדיג צוגעצויגען דאס אר-
מישע לידעל, "הד גריא", דאס דאזיקע "לירעל וועגן"
ציגעלע" אין ווי בעוואוסט, צוגעגעבן געווארען
צו דער הגדה ערשט אין 15טן יארהונדערט, אין
דער פראנצויז הגדה פון יארה 1526 איז נאך נישט
דער, "הד גריא", אין די עלטערע פאקטובאליסטא-
גרות אין נישטא נישט, "הד גריא" און נישט, אהד,
מי וידע! ערשט אין דער פראנצויז הגדה אויסגאבע
פון יארה 1590 מיט דער דייטשישע איבערזעצונג
בעגעגנען מיר צום ערשטען מאל דאס לירעל וועגן
ציגעלע.

פילע יודישע מפרשים און נישט-יודישע שרייב-
טעלער האָבען געפרובט אויסצומישען חידושי
אלט אַלגעמיינע, אלס אַ משל, וואָס זעלענס פאַר די
לאַגע פון די וועג צווישן די פּעלער און דעם מדי-
נעטן סוף פון די אונטערדיקע און פּערפאַלער-
פון יודישען פּאַלס, „די קאַין“ — אַשור, „דער הונד“
פּאַלס און אנדערע זענען אונטערגעשאַטען נאָר דאָס
צוגעלע — דער סימבאָל פון יודישען פּאַלס
זאָט אַלעמען אַויסגערעכט.

איטערעסאנט איז אז נאך אין אונזער צייט
האט און פערזענליכקייט ווי דער געוועזענער קווינער
פון בראזיליען דאס פערדאן, וועלכער איז מיט אייניג-
ען יאהר פארן קלינג שטארבען, און זיין בעוואוסן
בען ווערס וועגען יודישערעליגיעזע ליידער (,פאנאמעי
העבראאיסק — פראוואנסאל' אוינאן 1891) ער-
וויימעט אז נאכא קאפאטעל דאס אראמישען ליד דער-
גרא. זייענדיג וועגען דעם אלטענאוישען זין פון
הרגידא שרייבט דאס פערדאן: „דאס איז א
רויסיס, אז נאמח, פאר די קרעניט פון טרויאסקיט,
און אומערכטקייטן! — דאס איז א קוואל פון
קראפט און סאט פאר דער ראסע, וועלכע, זייענדיג
שטענדיג אינטערסירט און גערודעט, האט דער-
רויסיס א געוויסע פרייהייט ערשט אין דער צייט פון
דער מדינתער ציוויליזאציע, און דאס איינפאכע
דעל דערמאן זאגט ער ווייטער, שטעלט פאר מיט
זאליש און עס איז נאך דא א העכענע מאכט, וועלכע
געשטארפט אויך סוף פל סוף די אינטערדיקער
עפעלאנער.

פאקטיש איז שוין בעוויזען געווארען, אז דער
גרויס איז נישט מעהר ווי א וויגליד, בעארבייט נאך
אין אלטע געמיינשעך פאלאדע, וועלכע איז אויך
נישט מעהר ווי א בעאריימונג פון אל'אטמעס פראג-
מאזשען פאלאסליר. דער זיבשער ארגינעל איז
דאס ליד, "דער הער דער שוסט דען יאסעל אויס".
ווערליכע לידער טענהען זיך אויך ביי פערשידענע
בעקער אין אינעם און אייראפע. קאדוב פדענט אין
זיין ווערק א גאנצע רייה לידער, פראנצויזישע און
יידישע וואראיאציעס פון דערנא.

מערקוורדיג איז אז אפילו קריסטען האָבען גע-
שריבען פֿירוש'ס אויף חרדגליא. פאראן אַלאלמע
פֿירוש אויף לאטיין פֿון אַ געוויסן הערשאַפֿט האַרדע
לויט דעם דאָזיגען ווערק האָט דער משומד פֿיליפּ
לעבערעכט אין יאָר 1731 פֿערגעטליכט אין לייפּ
צו זיין זון דוד גראַד אַ מערקוורדיק רעזענציע וואָס

מוסר' אליעזר און די פיר אנטדערע חנאים. די דאָזיג
גע מעשה ווערט צום ערשטען מאל דערמאָנט אין
תוספתא, כתובות.

שפעטער זענען נאך צוגעקומען, "שפּאך המח"ר,
און דער פאליטיקאנט, כמה משהות טובות"; דער
דאזיגער ליבדעוואנג איז אייגענמאליך נאכגעמאכט
נאך אן אלטעם פאליטיקאנט, דער רמב"ם האָט דעם
כמה משהות טובות" נאך נישט געזען, פבלע צו
זען די עלטסטע טיילען פון דער הגדה געזאמעלט און
צוגעפונעטעלט געווארען. נישט שפעטער ווי איר
זעט תופה פון די גאנצן. אין די שפעטעריגע צייט
האָט מען אריינגעגעבן אין דער הגדה די איי-
ביגע טיילען: פייחיים און הימנען פון פערשידענע
פיינים, ווי, "אמן בבריתך" פון ר' אליעזר הקליר,
חצל מידה פסח" פון ר' יוסף עלמי'וב און אג-
דע.

ליום ווי לעאפאלד צונז האָט פֿעסטגעשטעלט,
האָט מען, „אחד מי יודע“ און „חד נריא“ צוגעגען
פען צו דער הסדרה ערשט אין 15טען יאָרהונדערט.

איינעם פון די אינטערעסאנטסטע שטעלען פאר
דער חברה, וואס האבען שטענדיג בעזונדערס איינעם
דעמיט פערשיידענע פאדערע זענען די, "פיר קשיות"
פארטען פון די, "אדעפא פנים", און, "חד נדיא"
ווי מען האבען שוין פריערע אנגענומען, ווען
רען די פיר קשיות דערמאנט אין דער משנה, פסחים.
האלט ווערט אויך אנגענומען דער נוסח פון די קשיות
ווי אויך אוועק היינטיגע חברה נאך מיט דעם אויך
פערשידן וואס אנגעקומען דער פירמע קשיות : אלא,
נאכט קענען מיר עסען ווערענדיג, סיי אנגעלעהנט,
האזענע נאכט עסען מיר נאך אנגעלעהנט.
שטענען אין חדר משנה : אלע נאכט מענען מיר עסען
נעפארטענען, נעפארטענע און נעפארטענע (פיריש), די
האזענע נאכט אנגעקומען עסען מיר נאך נעפארטענע.
לויט דעם האזענע נוסח זעהען מיר, אז מען פלעגט
אפרייטען דעם חדר נאך אין דער צייט פון ביהר
המקדש, און אויך דערמאנט ווען מען האט נאך געזען
פאר דעם קריב פסח האט מען שוין נעפארטענען די פיר
קשיות. שפעטער, ווען נאכן חורבן זענען באל נעוואך
רען די קריבנות האט מען די ווערטער פון דער
האזענע קשיות ווענען, "עסען נעפארטענע" פערפליטען
דורך ווערענדיג אדער אנגעלעהנט אין און.

אין די פרוהדריגע צייטען פלענען פרענען די
שעות פון פערזאן (פיר קינדער); יעדע מיטא האט
געפרעגט אן אנדערער.
די מיטעל מיט די פיר „ויהן“ (ארבעה בנים)
שטאמט פון תלמוד ירושלמי, פסחים. זי ווערט אויך
נעפארבט אין אגענדרעטען נוסח אין מביא
(ספר סדר פא), און צ. ב. שטעלט אין מביא
חכם מה הוא אומר מה הערות והתקנים והמשפטים
וכו' אה אתה פתח לו פהכות הפסח וכו'; אין
תלמוד ירושלמי דאגענען און דער נוסח: „בן חכם
מה הוא אומר וכו' אה אתה אומר לו פתח לו
הציאנו ה' וכו'“ און דאן ווערט געזאגט אין
מביא: „תם מה הוא אומר מה זאת ואמרת אלו
בחק יד וכו'“, אין ירושלמי ווידער אוי שוין גא-
נא אנדערע מקסעס: „בשם מה הוא אומר מה זאת
אה אתה אמר הכות הכפת שאין מפטירין אחר
הכפת אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס
תחבורה אחרת“

די "אויסער היינטיגער חברה זענען אריינגעקומען
די "ארבעה בנים" אין דעם נוסח פון דער מביא
מיט א קליינער ענדערונג.
די "פיר זיהן" זענען פון שטענדיג אן געווען א
פעליצטער סיושעל פאר די אויסטראליעס און פיל

אונזער, "הגדה של פסח" אין דאס שעכטע און
צוואנציגסטע פאקטשטאנד אין דער יודישער ליטערא-
טור, ווייט דורכאט אונזערע וועגלייך בערלינג פיי-
פאלק, ביי קליין און גרויס, שוין פון די ערשטע
לעפצטער יארען גוט בעקאנט מיט דעם יודישען קינד,
מיט עקזאקטע דערווייז וואס מיר האלטען דאס ספר
אין דער האנט נאך צוויי אונזערע און יאָהר.

דאס דאזיגע יודישע פאלקסבוק איז איבער
הויפט אויפן פון די אינטערעסאנטסטע און מערסט
ווערדענדיגע און דער וועלט - ליטעראטור. דאס איז
דער עפאס פון יצואת מצרים בעפוצט און אילון
הישרים דורך וואונדערבארע פאעטישע מוטיאציען
און נאטורע, ליבליכע און אוממעגלעכע פון דער פאלקס
פאנאטאניע.

און עס איז נישטא קיין עהנליך הייז — אין
פאמיליענדיק אין דער פאעטישער שאפטונג פון
אנדערע פעלער.

אונזער הסדה, וועלכע מיר, זאגנען, יאָהר אין
יאָהר אויס נאָך צום סדר מיט אזא פּיטערליכען ניומן
אין אַ געהויבענער שטעלונג און דאָס פּרייהייטס
לירד פון ווירשינע פּאַלס, וואָס אין געווען פאַר גאַנצע
דערות אַ מוואָל פון מייסיט און האָפּענונג. די דאָ-
זיגע פּרייהייט - דיכטונג שטעלט אַינגעמאָל פאַר
מיט זיך אַ געמישטע זאַמלונג און היסטאָרישע דרייט
צעהלונגען וועגען יציאת מצרים, פון אַלטע לעגענדעס
און פּאַלסטימיסכע מעשילעך, פון וויכחים, דע-
ליגאַנצע לויבגעזאַנגען און פּיטערליכע הימנען אין
גער.

נישטס קוקענדיג אָפּשטראַך דעם דאָזיגען נעמיש
פון דעם ליטעראַרישען און פּאָעטישען שטאָף, איז
דאָך די חסד, און איינטייליג דווערס, א פּאָפּולאַרע
גאָנצע, איז וועלכען אלע טיילען וועגן האַרבאָגניש
ערשטערנען צווישען זיך.

פאקסטימיליק אין די שפראך, דער נוסח, דער
טאן און די אייגענשאפטענע מעשה'לעך, און אנגע-
הערטע. א פאקסטימיליקע שאפונג איז אויך דער
זינגן פון דער תורה, וועלכער איז נאך היינט אין פול
צוגענומען דערעלביגער ווי מיט האנדערעמער יאהרען
צוריק.

דער מנהג צו דערשטעלען וועגן יצואת מצרים
אין דער נאכט פון פסח איז נאך אנגענומען געווען
אין דער צייט פון בית המקדש, דאס שטווייט דער
אלטער מעסט פון דער פיר קהילות, וועלכע געפינט
אין משכן, ספרים, און אין משיא פרעט זיך :
פארוואס עסען מיר אין דער דאזיגער נאכט נאך
דערפארטענס ? — דערפון איז צו זעהן אז מ'האט
נאך דעמאלט געפראכט דעם קרבן פסח, אויך אין דער
תורה געפונען מיר שוין אנאנויט אויף דער הנהגה,
אין שמות י"ז ח' שטעטט אויסדריקליך: והגדת
לבנך ביום ההוא וכו' און א צווייט מאל (שמות י"ג
י"ד): והיה כי ישאלך בנך וכו' ואמרת אליו בחור
היוצאני ממצרים וכו'.

אונזער הומה אין איזה דריטלינגע פארם אין נישט
פארשט ווערס פון א איינציגען מחבר און אין אויך
נישט ענטשטאנדען אין א פעטימסטע פערצוואָג
נאָכ
דאָס איז א יוניסטער גראַדקייט פון א לאנגער פיליה-
דעמיטרייבנער גענוויסקלעך. צום ערשטעם מאל ווערט
הערמאָנאָזירט "אדרת פסח" אין תוספתא (עבודה זרה).
אויך דער רמב"ם (1136-1204) רעדט שוין אין, די
הומה" (הלכות חמץ ומצה) וועגן דער הגדה. ווי
ממשטעטע טייענע פון דער הגדה זענען, "הלף" וואָס
מ'האַט נאָך געזאָגט ביים פרענגען דעם קרבן פסח
אין בית המדרש, די בופלישע דערשיינונג פון אבי
דורס אטיוול פון יוצאות מצרים, די פיר קשויות, די
הומה" און וואָס זיי האָבן פֿאַרבעטן. אַרבעט פֿאַר אַזוי מער, אַ

בִּרְיָה פֿון ראנדאז //

האָם אַמאָסטאַרסטען זיך אָפּגעגעבן מיט דער
טראַגאָדיע, נאָס-און לויז פון צערטאָרגענעם
קעגן דזשאָדזש דעם טאַטע, ווען מען האָט אויפֿ-
געקלאָמט זיך צו ערשט צווייטן אויף די
פּערזענלעכע קעפּאָד פון מאָרל'ס פאַזשן, און
זיך די צווייטע אויסגעלאָבט און אָפּגעקומען מיט אַ
ווערטל, "מאָרל'ס פאַזשן דאָ אין ענגלאַנד איז אַ
זעכצנטער ווי דאָס נעצווייבענע פילם העלדעל, "מאָ-
מאָרל'ס" איז דאָס נישט ווער אַ שפּילער, און
ווער נעמט ערנסט, אַז מיינט צווייטן, דאָס פילם-פּ-
נורעל, מאַרשירט מיט אַרמיע פון נאָך אַזעלכע
פאַרענע ענערגיען פון וואָס נעמט צווייטענע
ווערטלעך? ...

אָבער, "מיסי מאַז" מאַזלי און נישט נאָר וואָס
דעם נעמען זיך, נאָר ווייטע ערשטס און צווייטעס מיט
דעם פּערזענלעכעם זיך דאָרפֿן. דעם דערוואַקסענעם
דערפון מאַז מען נישטען דעם לעצטן זוממאָס, 22
מען מער. און איינעם פֿון דעם לעצטע זוממאָס אין
אָנגאָרן האָט מאַזלי צווייטעס דערוואַקסען זינע, פֿלעכער
י"ט. דאָ פֿאַר זי צו ענטפֿעלען זיין מורד.

און ער האָט געוואוסט, אז די גלמדיגס זענען
א.ס. ער קאן און וויסנט וועלע אנהענגער, עס איז
געווען פאר איהם א פלאנצונגס און פלאנצונגס און
ביים פון קליינע זאטעלעך אין די וועגן פון שטאט
פון אלבערע האל, דאס איז פאר איהם, "פראגטיס".
ער איז שוין איינמאל א.ס. פאר.
די ארבייטער זענען און קאנדידאטן, נישט פערלא
זענדיג זיך אהר ווערע פיהרער, עטוואס אין די
הערפערס "הילדער צו העלפער", נויטפיר
דריטל איהם ארויסגעפירט, פערט די פערזענלעך
זענען פון פערזענלעך אין קאנדידאטן. מיט די ווער

סער: „אז אויב דו, היימלעך, מיינסט ערנסט מיין דינע שלום“ שטרעבסטווען, האסטו איצטער אַגע לעגעהייט דאָס צו בעווויזען, גיב נאָך פראַנקרייכס (ווייטער זעה 24טע זייט)

מאסט נישט אים, די פויערס, די אומוויסענדיגע
ארבייטער, פרויען פון צווישען. די אַרומקייט, א-
בערהויפט אז איהם געלינגען אויך צוצוגרענען די
דינסט-מיידלעך, אס די, וואס די אפיציעלע ליובאד-
פארטיי האט זי קינמאל נישט געקענט אָרעאניזיר-
ען, די אלע זענען זייער אָרגעניזירט.

פערשטעטס וויר, אז די הויפט אקעהנגערשאפט
אט מען דארט, איינעם, אין די הויכע פענסטער,
אויף וועיטקאל, אין די מיטטעסדרייט, נישט אפי-
ציעל, עס וואלט נישט געווען דויערמעלמעניג,
אבער ווען מאנזי וואלט געוואוסט, אז אין דער
הויך איז מען נישט שטיל מסכים מיט איהם, וואלט
זיין הוצפה נישט געשטאנען פון מאס צו מאס אפי-
שענער אין דרייטער.

ער ווייסט נאכט נומ, אז דאס וואס מען האט אין
אנפאנג געוואלט איבערזעהן דעם עולם, אז דער
יידע קעגן, ערווארד דער 8טער איז א דעמאקראטיש
און סאציאלישט, מיטן פאלק' און אז דער האט
אפילו אמאל געזוכט די מיטען ארבייטער, אז דאס
איז נישט מעהר ווי הוילע, "פאפוליסט" אויסטראש
גענישען, דעם קעגנאס אפגעט פאפוליסט' מיטן האט
פערלאנד איז שוין פערשטעלעט געוואהען ערשט
נישט לאנג, האטן איידער ער איז פראקלאמירט, זיך
ווארען אלס קעגן, זיין רייעז קיין דייטשלאנד, גען
אָנפונען פריינשאפט מיט דא צייטע הויפט-זאלען
ווי קאממארצען, — דאס איינלאזענען די נאצישע
קאממארצען און דער פארלאנד, דער פארלאנד-אינסטיטוט
דא געטעקט זיך נאך אנאן, נוצ, און כאטש דער אלט
ניג אלזוי שפילט נישט קיין דאָלע אין דער פאליטיק
דאָך זיינע סאציאליסע פאליטיקאליסען און דערמור
זייער.

די פירערער פון דער ליובאַב - פארטיי ווייסען עס
נאנט גיט, ספעציעל זייער הימפאָדאָנאָן, דיילי
הערשאַפֿט, די דאָזיגע אַרביטמער צייטונג "מזל א'
טיראָש פון העכער צוויי מיליאָן עקסעמפלאַרען,

וועלכער הוועלע עס קומען א פאר שילינג, בעקומען
מאקס פון די „נעווימע מוואלען“ צו עטליכע שילינג,
און דערפאר זענען זיי דער ערשטע צו גיין הערן
אזאליס דערשט, און שוועלע מענשען הערען זיך
צו צו דעם, וואס מען זאגט זיי דער פאשיום איז די
קנויט, וואס דארף איינעמאנען ווערען אין יודען
האט אן עס פלאקטערט אויף דעמאלט, ווען די דער
גרויס אין נאמען פון טאלערדראק, און פרייהויט פון
ווארט און שרופט, ערשט מען נישט דאס פראפא
נאכדורען ראסען האט פון איין טייל עפענטלעכעווייז
צו דער אנדערער, שווערסט מען נישט צו שאפען קליר
בען, אפמאכטען עפענטלעכעווייז, טאניפיעסמערען אין
דעם דארף, וואו די ארימאקייט און אמסטלעכעס
פאצילע ליידט דער ענגלישער פויער פון דעם ספע
ציעלען קיסעס שטייער, דער דאזיגער סט איז אפט
מאל אזוי גרויס, אז דער פויער קאן איהם בשום
אופן נישט צעהאלטן. דער גלחם, וואס זענען אויך
ממונה און פערזאנלעכע דעמאלט אין אס די שטייער
טעקען ארויס הארט אן שטארענע. מען רעקוויירט
וואס עס קאמט זיך, אסמאקא זענען עקסומע צו בילד
שיגע אריינסטאנענע. זיי מאכענלייז האבען אין
אין דער ערט אנגעכאפט, זיי האבען גענומען שפיי
לען די דאל פון די „מואליס“, זיי קומען דאס אראפ

אין די לעפערע און נאך דאן ווען ער דארף זיין
געפירט ווערן א געוויינלעכע (פון וואנען ווייסן די
קומענע בונגעס אין יענעם און קלאר, מען גיט זיי שוין
א וויסענעס...) זיי, פערזענלעכע שטעלען זיך איין פאר
אויפערן, און אפמאכען, צעהלען זיי אלעין פון זייער
דייטשער" עפענענע אט דעם מום, דאס מאכט זיי
די פאשטעמען שטארק באפילען, מאלו ווערט שוין
א בעגריף פון א "מלאך", פון א דערלעכער. דער
עלעם נעמט אן, ער גיט ווינס, ער איז מסתן
זיכער, רייד, אט דעם מאלען, עס איז אפער א גרויסער
סעק צו ער גיט פון זיין אייגענער מענטשענע, נאר דאס

דער ביישפיל פון דרום-שכטן, פראנקרייך, וו. יו.
נאך דורך אדענאייגמען פאלקספראנט האט מען
אפגעשמוסען די פאשיסטישע עטפאחד דע לא ראקס
עמיטעטען, נעכטנס אויף היטלערישע פראקצא-
ציע און נאצישע פראקציע, און במילא, געשאפט א
פראנצויזיש - נאציאנאלע פראנט געגען דייטש
לאנד, וואָרים און די שטימונג אין פראנקרייך, מער
ענטישטעלען זיך היטלערס דייטשאפטען, נאך
מער - צו ערשיינען דעם נאציס, וואָס איז א
עטפאחד פאר דער וועלט און פארן שלום, איז
שטארק אפילו און די עקסטרעם לונגע רייזע, דאס
דייטשיען פראנקרייך פון דער בולאציע, וואָס האט
זיך געקלאנגען אויפער איהר מצד אט די "טראדע" און
פער", וואָס דאָס האָט בעדייט: קאנצענטראציע-לא-
נער, אויסגעדרינגט, פון טויזענטער, דעם איינציגן פון
אלע קולטור-היסטאריע, אַ דאָס אַט דעם דאָזיגן
פאלקספראנט און פראנקרייך פערזיכעט פון אַ איר
בערלינע עטפאחד, דאָס אַלץ האָט די איינציגער-
פארייניג אין ענפאלנד נישט געגעבן עטנא ארגומענט
מען זי צו פערזאכטען וועלען אַ אויפער איינציגער
רונט פון דער מדינה תיתא'דיגער ליניע, פון "רוהיג
אָנגעהן" מיט דער טעמפיקייט" און כפיון פערזיג
גען די אַלץ שטארק וואָסענדענער פאשיסטישער
מנהל.

משעת ענבלאנד אין אלזאמירט שווארצע, און
מאדעלע, דער פאשיסט דעמאנאט פון ענבלאנד,
שארטם נישט פלאץ זינע ציין נאך איר זיין מעסט,
פאר זיין פה ווערט געמאכט פון יענער זינט האלץ,
און זיין יניקה אין א טיילגערייכטש - גאנצמיינע,
און נאך מערער, מען האט אנגענומען, און דאס, "איר",
מע 8טע יעד, וואס שטענדיג איהרע פירדער
ארויסגעפירט מער ווי 10 יויסטמאדע, שיקט אן
בעד דורך איהרע אנגעמען און, פריסטע אפגעשטען
מאליאנע, און א גאנצע ריז, "אפגעשטען" און
איהרע פליכטונג זינט אפגעשטען אפגעשטען

פיעטריהאווער 108

קינא "PALACE"

גרויסע יום-טוב-פרעמיערע! דער געניאלער אקטיאר אויף רעאליזאטאר

Charlie CHAPLIN

אין גרעסטע פילם-מייסטער-וועלט וועלכע די גאנצע וועלט רעדט מיט ענמאסאונ

"דיינטיגע צייטען" (MODERN TIMES)

דער ראיאנער פילם אין צוליב די געווענליכע מענטשען, מערבאמען געווארען אין היסטאריע-דייטשלאנד. פרייז פון די פלעצער אויף די פרימארג-סעאנס זענען פערקלענערט.

מארעוויק'ס פעסימיזם

אינטערוויו מיט'ן הינסטלער צו זיין יובר

18 יאהר צוריק געקומען צום יידישען טעאטער, אונזערע פארשטעלונגען זענען דערהערט דערהערטע. ביי די גרויסע, גרויסע מייסטער פון דער רוסישער ביזנעס-קאנסט, פון רוסישען טעאטער... איך בין צו דער יידישער ביזנעס געקומען א דאנא 2 מענטשן: אלעקס שטיין האט אין מיר לאנגע זאכען, "אריינגעטענהט", אויף אלע שמאלע געסלעך און גרינע היגלען פון אינזע-ליבער, דאן גיט מיין יידישע - הגם אנדערש פער-אונזערע וועלט און - נחום ליפאווסקי, וועל-כער האט יענע גערעדט אבער ביד חוקה זינס - אויפגעטון. כהאב אונזערע שרייבער דעם ער-שטען יידישען אפמאך, אויפגעטענען אין פרי-הירשבינס, "לעצטען ייד" (מוזאי ראש השנה 1918) דער ביזנעס, אן אויפ'ן פלאקאט און אין פראגראם האט זיך אריינגעקאכט א טעל: אברהם מארעוויק'ס פילם היינט גיט דעם, "לעצטען ייד" - נאר דעם ערשטען ייד און זאל זיין מיט מול, - האט ער צוגעגעבען ביים דונער פון אפלאדיסמענטען פון דעם טויזענד צווייטער אין הייליגערע ציר-בין יאז יודיש טעאטער האט דעמאלט געפילט... יאז יודיש טעאטער האט דעמאלט געפילט... ביזנעס קיינמאל גיט פערשטען די פראגען פון "שמע ישראל", פון "אייביגען וואנדערער", פון "שטומען" די "זילנער טרופע" האט דאס שטיק אויפגעפירט נאכ'ן מחבר'ס טראגישען אימקומען, אין געגענווארט פון לעבעדיגע א ווייטער נאך זיין צוריקקעהר פון רוסלאנד קיין ווילנע סוף 1918 איז דער "שטומער" געווארען אויפגעפירט ביי ליפאווסקי אונזער מיין רעזשי, "אלעקסאנדער" דער "האט געשפילט שטיין, אסאך" - אסאך ליפאווסקי און איך - דעם "פריינד", ווען א מענטש וואלט לעבען מתוולדות יאהרען וואלט פון מין זוכן קיינמאל גיט געווארען אפגעווישט דער הענג פון יענע טעג, דעם דופט פון די בלומען, זעלכער דער ליבער ווייטער - וואס איז שפעטער געווארען א קדוש בישראל, האט בעקומענדיג זי פון עולם פלאנענדיגעטליט צווישען אונז אלעמען דאס איז געווען - קולטור-שאפן.

אלע ארום און דער עיקר די יוגע זענען פאר גייען גאנצען אויפ'ן בוים פון יידישער פראכט. נאכדעם, די ווילנער טרופע... מיינע אנדערשטאלבען יאהר טעטיגקייט אלס רעזשיסער האבען אריינגעשריבען בלעטער אין איהרע פינקל סעי און - מיין לעבען בעשיינט מיט האפערדיגע ביואגראפיען, אן יודען האבען א טעאטער, אז עס איז דא אויף דער וועלט אבאריסטישען משפחה פראכט.

נאכדעם, די ווילנער טרופע... מיינע אנדערשטאלבען יאהר טעטיגקייט אלס רעזשיסער האבען אריינגעשריבען בלעטער אין איהרע פינקל סעי און - מיין לעבען בעשיינט מיט האפערדיגע ביואגראפיען, אן יודען האבען א טעאטער, אז עס איז דא אויף דער וועלט אבאריסטישען משפחה פראכט.

אייראפאס געשיכטע איז עס טויזענד מאל שארפער אויפ'ן געביט פון טעאטער... ענאנצערט און גיט נאך דאס רעכט פון קינסטלער, ס'איז זיין פליכט, א קינסטלער מוז זיין קאנצענטרירט אין זיך, אויף זינע שטימונגען, וועטאנען און פריידען, כדי דורך זי צו קענען אפשיגלען די שמעצע פון זיין דור און כדי דורך די שאלות פון דער אומגיטטע בילדונגס-דורכ-זעטאג פון זיין הארצען דעם קינסטלער-געוויסען די שווערע וועגען וואס פיהרען צו די תשובות. אין אונזערע אימאזשענען אבער זעט דער גארמאלער געגאנצערט פון קינסטלער-געמיט דער גרייכט ביז צו דער מדרגה פון ענאנצערטען ענא-איום, א יוד אויף די דאזיגע געביטען קען גיט איינשטעלען קיין "זעק פון קונסט", קען גיט דינען דער אלגעמיינשאפט - א יוד מוז מאכען קאריערע און אט דעם קונץ פון "קאריערע-מא-כערי", האב איך פאר מיינע 30 יאהר פערזעהן, וואונדערלאזען און פון שטאנדפונקט פון פערזעהן-ליכען וואילטאג - די 30 יאהר פערשפילט... וואלט דאס געווען א ריין פערזעהליכער פערלסט, דאן וואלט זיך אין מיר אפער אויפ'ן שוועל פון זקנה (ער האלט זיך דאך, דער בעל-דבר, גאנץ ערנסט פאר א זון מיט זינע פליכט, יאהר און געהט טוט איהם עפעס) ענטיקעלט א געפיל פון קבאה, שואה" - זייס איך ווי מען רופט דאס דארטען - צו די ארומיגע, אבער פערשפילט האט דאך דאס גאנצע טעאטער, צווייטע, צושפרייט, צו-שאטען, "פראצען" דאך פאר זיך, "סטארים" אלע טאלענטירטע, פארבינע יחידים פון דעם דור אקטיא-רען, זעלכע איך האב געהאט דעם נחמדות צו פיהרען צו די ערשטע פיינעלע פון דער אמפע און ביים אנהויב פון ווער אקטיארען - וועג... אלעקס שטיין, יוסף קאמיען, יוסף בילאז, קלארא סעגאלאזיט, מרים ארלעסקא, חיה בראו, יעקב וויסליץ און מיט יאהרען שפעטער חבל בוגאן, דיאל שאפירא און א רייע אנדערע, איך האב אין די אלע מענטשען, אין פערשידענע מדרגות געזעהן אין גאנצען שטראלענדיגען אידעאל - דעם אידעאל פון א מאדערנע יידישען קולטור-מענטש וואס טעאטער זאל זיין די וועלט פון זיין שאפן און וואילטאג, זאל איהם זינען צו ווינען דער וועלט ווי רייך איז אונזער ראסע אין שפערע שצן מענטשן-מאטעריאל און זייענדיג דער וועלט וואס מיר קענען - גלייכצייטיג פון דער וועלט געניסען איהרע שפאנדישען, ווייטקייטען און אלץ מעהרער פאר די ברייטע מאסען צוטרילכע גע-נוסען.

מיט אט די אידעאלען געהייצט, בין איך מיט אלעקס שטיין, יוסף קאמיען, יוסף בילאז, קלארא סעגאלאזיט, מרים ארלעסקא, חיה בראו, יעקב וויסליץ און מיט יאהרען שפעטער חבל בוגאן, דיאל שאפירא און א רייע אנדערע, איך האב אין די אלע מענטשען, אין פערשידענע מדרגות געזעהן אין גאנצען שטראלענדיגען אידעאל - דעם אידעאל פון א מאדערנע יידישען קולטור-מענטש וואס טעאטער זאל זיין די וועלט פון זיין שאפן און וואילטאג, זאל איהם זינען צו ווינען דער וועלט ווי רייך איז אונזער ראסע אין שפערע שצן מענטשן-מאטעריאל און זייענדיג דער וועלט וואס מיר קענען - גלייכצייטיג פון דער וועלט געניסען איהרע שפאנדישען, ווייטקייטען און אלץ מעהרער פאר די ברייטע מאסען צוטרילכע גע-נוסען.

לאדו גייט זיך צו פראצען א וויבליי פאר דעם בעקאנטען אקטיאט און שריפטשטעלער אברהם מארעוויק. איך האב דעריבער געזוכט אבאלץ זי און מארעוויק מנחם-יואל צו זיין (א ווארט) זעלכעס מארעוויק ציטירט זעהר גען נאך ברא-דעראנען, מיר האט אינטערעסירט מארעוויק, דער פעסימיסט, דער שטענדיג פערמאנענטער, פער-טראכטער, מיט די דעקענדע אויגען פערקוקט אין די ווייטקייטען... כיהאב געטראכט פארזאגט איז מארעוויק און אונזערע נעטער, וויסען מיר דאך וועגען זיין קינסט-לערישער קאריערע פון רוסישען קינעמאליקען פא-לאץ, אבער ווינע ווייטערדיגע בעריהמעטע טעאטער קרעאציעס, ווינע וואונדערבארע פילם-ליסטונגען, ווינע אויסלענדישע טימ-מא-ווענען, זיין הומאן-זאס שפרייט פון זינע מעמאריען און אזוי ווייטער. אבער זי און קומט מען צו רעדען מיט מא-רעוויק: אדער ער לערנט זיין נייע ראל, אדער ער האט צושריבען לענדליכער בריף, ארטיקלען און האט קיינמאל גיט קיין צייט. איך האב זיך דעמאלט זיין אזוי דער ווינער שרייבער משה ליפשיץ דער מחבר פון "הערשעלע אסטראליקער" און אנדערע ווערק, האט געטון בעט ער האט געזאלט לייענען פאר מארעוויק'ס ווינע א נייע פיעסע, ער האט אפגעזאגט מארעוויק'ס ביים עסען, ווען מארעוויק עסט האט ער גע-נוג צייט... איך האב אויך אזוי געטון און "גע-פאקט" מארעוויק'ס ביים עסען און דעם אינטער-וואס אונדזרעכענער, כישטעל נאך איין איינציג פראגע:

— פון וואנעם נעמט זיך די א-ווערגל ווערטע אונזערע דענקען וואס דאמנירט איז איינער שטי-מונגען? — דערפון, הויפט אן מארעוויק, צעהלענדיג "דעם יארט, וואס איך דער יידישער וועלט דאמי-בירט אויף אלע געביטען און אויפ'ן געביט פון קונסט נאך מעהר און אויפ'ן געביט פון טעאטער על אחת כמה וכמה - די אוממעגליכע, גייסטלעכע קייט, אונפארדאנאבלער, פשוט חיה-שער עגאליזם פון דער קליינפירגליכער וועלט. שפעט-יידישקייט, טאלענט, בעגאבטקייט, ארטיזם - דאס זענען אלץ ערשיינונגען, נאטורלעכע מענטשען וואס "איך" און "זי", דאס איינציג וועלעך און דאס קאלעקטיווע מווען זייערען, קומען צום אויסדרוק אין פערמאנע-טען צוזאמנהאנג איינער מיט'ן צווייטען.

איב איך פערנעם פון דער וועלט-געשיכטע אין גיטא קיין העל און סביבה און פערזאנלעכע סביבה אויב זי האט גיט איהרע פערזענליכע-סען - אויב אט דער אמת איז אונז אויף מער-ליך קלאר געווארען אין די לעצטע 20 יאהר פון

Dr. L. Berman
med. L. Berman

צעגעלנאגא 15, טעל. 149-07
אפציעלע צענט פאר מענער - שוועכע-בע-האנדלונג און עקסטרע בעראטונג
נעמט אן פון 8-11 און פון 4-8 אונטער.
זומאג פון 9-1 פארמאגט
פאר אונזערע מענטשען - לעמבער-פרייזען

Radjoodbiorniki

ELEKTTRIT Co

zawsze przodują!

Pokazy RADJO-AUDION TRAUGUTTA 1, gmach Grand-Hotelu, tel. 153-71.

פערשטאפונג און זינע פאלנע

זי דאס שלאכטן פון בלוט און קאפ ארטן מינענע ליכטערען די ארבעט-וועגערען, שיעל נאכ'ן בענווען די בערעכענען

פיגורלעס האווענא

(CAUVIN'A)

די ראונע פונקלעס ווענע דורכרעניגנע און פער-ליכטערען די ארבעט-וועגערען, שיעל נאכ'ן בענווען די בערעכענען

30 פונקלעס קאסט 25.50 זי

מיר בעטען צו רעקען די אויפמערקסאמקייט אויף

אויפגעלעכטע פונקטען מיט דער נויטשטאט

CAUVIN-PARIS

צו בעקומען און אלע ספעציעלע

אבער... גיט קיין משפחה-טעאטער זי בענווען

הרבים עס האט זיך אין יידישען טעאטער געפירט

ביז דאן צו בעדערען אויך שפעטער "אליהו בי

די ווילנער פון לעצטען פערזאגט... ביין, די ווילנער

טרופע איז אין מין צייט געווען א טעאטער-משפחה

געווענען... און וואס איז היינט? טאדלעך!

קאריערעלעך! לאמיר גיט רעדען, לאמיר גיט

אויסגעבען דאס רעכט פון יובל צו שילטען, אבער

פערעגט גיט פון יאנען סטעמט זיך מין פערבי-טערטיקייט? ביים גדולי יודמחיה, וואס? וואס?

יאהר ביזנעס-שטאלער חלום פון קינסטלער-משפחה,

פון קאלעקטיוו וואס זאל זיין צוזאמגעשטעלט

דורך די היים אטעם-צוגען, פון א לעהרער און א

פיהרער? בעראטען, פערטריקענט און צווייטע,

אויף יינען ווענע די בלעטער פון בוים, וואס

אונזער פראכט האט געזאלט אויף איהם אויס-

וואקסען אין יידישען זינען ווענען היינטיגע

טאג צעריסען די פערטע צווישען טראדיציע פון

בסיונות-פולען, נעכטען, מיט'ן עקספערמענט פון

בעפליגעלטען, היינט - זיך דער מארגען איז

זי א יתום אויסגעשטעלט אויף גאטס בעראט.

צווישען יונג און אלט איז קיין קאנטאקט גיט

טא, דער פראפעסאנאליזם איז וואקסנדיג, דער

ארטיזם פערשקלאפט ביי די פראקטישע אפטייטען

פון געשיקטען קאריערען און - ענגעלצייגען

געאליזם. אויב היינט צו מין יובל, ציטע מארעווי-

סקי אפ דעם אטעם, האט א-א דאך איבער'ן קאפ

אין עס דאך עפעס זי א מין מתנה - פיהרער

פון גאט דערנאך פון מאריס שווארץ א דאנק אין

דער סיטואציע אויף ביידע זייטען פון אטלאנטיק...

גלויבט מיר אויפריכטיג, איך זייס עס ווי אפצושא

צען, אבער וואל איך גיט ווינענדיג זיין דעם

פעסימיזם מיינער, ס'איז א בענקשאפט נאך דעם

וואס איז געווען, האט געזאלט ווייטער זיין און

אין גיטא

וועט דאס נאך זיין?

דער אינטערנאציאנאליזם איז גענעדיגט, איך וויל

פרובען ענטפערען מארעוויק'ס אויף זיין לעצטער

פראגע און בלייבט, גיט ווילנעדיג געטוישען

ביים קינסטלער האט זיך בעוויזען א טרעהר

אין אויב...

דער רושט פון גאנצען שמועס בלייבט, און מאך

רעוויזען איז גיט קיין פעסימיזם, דאס איז א פער-סימיום פון האפנונג און בענקשאפט, ער איז א-אונזער-ווענער אן ער זייל נאך דערלעבען צו עפעס? רעוואלוציע אין יידישען טעאטער, ווי אלץ וואל זיך איבערבעכען און ס'זאל פערזענליכע ווערען זיין שטאלער חלום וועגען קינסטלערישען קאנצענטרירטע יידישען טעאטער.

דאנקן

אז ערפאלד האט נאר פערדינט די פירמע א. אנדערע וואוואדוקא 11.

אפקלאנגען פון דער מאדע-רעווע איז, טאבאריי

עלעגאנטסטע דאמען האבען אריינגעזען די
דאמען-שיי-מאדעלען, וועלכע זענען דאס אייגענע
שטעלע געווארען, טאזא באמת געווען צו בער-
וואנדערען די אמת'ע קונסט-אויסארבייטונגען אין
דער דאזיגער הינזיכט, יעדעס שייכל, וועלכעס איז
אבעטען געווארען דורך די מאדעלען איז געווען
א רעוועלאציע, סיי אין דער הענדלונג פון שטענדיק
אין עלעגאנץ, סיי אין דער הינזיכט פון אויסזאך
בייטונג, סיי אין דער בעקוועמליכקייט און צוגע-
פאסטע פאסטען און מוסטערען האט די שיי-
רעווע אייבערגעשטיגען אלע ערווארטונגען.
ס'זעט זיין אייביג צו זאגן, אז אויף אפא-
ערפאלג אין דער מאדע-רעווע האט נאר געקענט
רעכענען די פירמע א. אנדערע וואוואדוקא 11,
די פירמע האט בעיווען, אז אין דער שיי-בראנשע
איז זי פולשטענדיג קאנקורענצלעך.

צו אלע מתפרדים פון די שולען און בתי- תפילה אין לאדו.

(אויסרוף)

שפענדעט מיט א ברייטער האנד פארן קרן
קמת ביי די עליות לתורה און ביי העילות "זכור"!
בשם ביה"ב, "אהל-יעקב", ביה"ח דחי ש"ס, ביה"ב
של ר' יעקב מאיר ביללין, ביה"ח ע"ש דשקין ז"ל,
באר-מרים, ביה"ח, "הפלה-ישראל", ביה"ח
"תפלה-ציונים", ביה"ח ברחוב וויזניסקיגא 31,
ביה"ח "שערי-ציון", ביה"ח ע"ש רייכער, ביה"ב
ע"ש ר' הלמן ז"ל, ביה"ח דחסידי ריספשה, ביה"ב
ע"ש בקור-חולים, ביה"ח ביה"ח-אברהם א"י, ביה"ח
בית-אברהם ב', ביה"ב, בחלה-ישראל, ביה"ב, "גמ-
לת-חסידים", ביה"ח דוואלין, ביה"ח דוואליקא, ביה"ח
"שערי-מורח", ביה"ב, "סיני", ביה"ב, "אהבה"
רעים, ביה"ב, "בית-שמאל", ביה"ח ברחוב אב-
דועצא 48.

עס דערגעהערט זיך אונזער גרויסער פריי-
הייטס-יום-טוב, וועלכער דערמאנט אונז אן און-
דער אומאליגער דעלייוונג פון דער קנעכטשאפט
— דער יום-טוב פסח, וועלכער איז א סימבאל פון
אונזער האפנונג און שטרעבען צו א פולשטענדיגער
באולה אין דער צוקונפט.

א בעזונדערע בעדייטונג האט דער דאזיגער
יום-טוב פאר אונז איצט אין דער צייט, ווען די
לאגע פון יידישע פאלק איז גאר די וועלט ווערט
זאגט אומאליגער אונזערעליכער און א כוואליע פון
האט צו יעדן טראגט זיך איבער אלע לענדער.
מיליאנען פערזאנען נידען, ארויסגעשטויסען פון
זייערע קאנאמאנע פאזיציעס, שטענען מיטן זאג
דערשטעקען אין האנד, אבער לידער זענען אלע
טירען פאר זי פערשלאסען. בלויז אונזער
הייליג לאנד ארץ-ישראל איז ביים היינטיגען טאג
אונזער אייביגע האפנונג, דער ליכטיגער שטראל
פאר די יידען אין גלות. ארץ-ישראל איז היינט די
אייביגע רעטונג פארן כלל-ישראל.

צוליב דעם איז אונזער הייליגער חוב זיך
צו בעטייליגען אקטיוו אין דער ארבייט פארן
אויפבוי פון ארץ-ישראל. מיר זעהען דערין דעם
רצון פון בורא עולם, אז מיר זאלען אליין זארגען
פאר אונזער עלטערונג און דער אויבערשטער
דעם אונז מיטהעלעך.

מיר זענען זיך דעריבער צו אייך, ליבע
ברידער, מיט דעם רוף צו בעטייליגען זיך מיט א
בעזונדערע זאכאמאנע אין דער גרויס-אקציע
פארן קורקמת-ישראל דורך אייערע אייגענע
שפענדען און זעהען אויך משפיע צו זיין אויף
אייערע בעקאנטע ווי זאלען זיך בעטייליגען אין
דער דאזיגער מצוה.

אונזשאמ פרומע און יום-טוב-מתנות
פאר אייערע נאהענטע — שפענדעט
רשומות די

פערצווייפעלטע ברידער איז
פשיטיה!

שווער צו זיין א ייד

אונזערע פארשטייטע, וואס געבען א סך שמחה אויף
הומאן.
ביי שלום עליכם'ען דארף מען זיך נישט בעזונ-
קין סך, אויב עס האנדעלט זיך וועגען הומאן, דער-
לאנגט ער בשפע.
זעט מען אין טעאטער און מען ווערט דעם
אריערס פון אלס יוד און מען קייט פון נעלעכטער.
עס הויפט זיך אן נאך מאל א שפאל. דער אר-
ייד טוישט זיך מיט זיין ירושען חבר מיט די פער-
סער בלויז אויף א יאהר און פון דעם ערשטען שפאל
וואקסט אויס איין שפאל נאכ'ן אנדערן, ביז עס
דעקויקעלט זיך צו א קויכענדיגען נעלעכטער.
"אין שווער צו זיין א יוד" זענען איינגעטיילט
נאך פארהאן ברעקלעך פון קאמאן, "דער בלומיגער
שפאל", דאך וועט מען פאר זיך א טאגצע קאמער-
דיע.

מארים שווארץ האט זיך אין זיין אויפפיהרונג
געוואלטען טריי פון שלום עליכם'ען און עס איז
ארויסגעקומען א הארציגע פארשטעלונג.
זיין דור שאפירא צייכעט שווארץ מיט פולפול-
טיגע פארבען, ער גיט איהם מיט אלע דעטאילען,
עס געהט דוכט זיך נישט פערלויפן קיין איין פער-
וועגונג, קיין איין שמירך פון דעם שאפירא פון די
שאפיראס.

שווארץ'ס, "דור שאפירא" דארף געהערען צו
איינע פון זיינע שטענדיגע בינענעשטאלטען פון וועל-
כע מיר האפען ערשט געזעהן פונם דרייטן יאר, "יאר
שע קאלא", "טוביה דער מילכיגער" און איצט איז
"שווער צו זיין א יוד".
א טרעפליכען שלום עליכם טיפ שאפט טאטא-
לוא ליפמאן אין דער ראל, "שרה".
זעהר גוט זענען אלעס שטיין (איוואנאו) און
יצחק גורפער (שניאורסאן).
אסתר נאליענבערג (בעמי), עני לוטאן (סימא)
קע) און אברהם קורץ (תורוויי), פרגענען ארויס בער-
פרידענדיגע מינוטען.
די רעזשע איז אויסגעצייכעט.

טעאטער-מענט

OSTATNIE REWJE MODY TRAJSTMAN

to wielki sukces naszych tkanin

PIOTRKOWSKA 81

גרויסער אויספליג קיין ווארשא
אין דער צווייטער העלפט אפריל וועט פארקו-
מען אן אויספליג קיין ווארשא צו דער פיינעליכער
אפיהלונג פון סילינסקי-דענקמאל און צום טרויערן
קאנגרעס פון דער פוילישער האנדלערעווער און
האנדלער, וואס וועט פארקומען פון 18 ביז 21 אפר-
יל. די אנטוויקעלענע פון אויספליג וועלען געווען
פון א רייה הנחות.

מיטן ארגאניזירען דעם אויספליג פערנעמט זיך
דער פוילישער פערבאנד אין ווארשא.

פרייטאג

ווענעראלישע רעמאניזע
161 פיעטריקאווער 161

בעהאנדלונג פון מענער-שווער, הויט און געזעלשעפט
קראנקייטען דורך דאקטוירים-ספעציאליסטען.
אפען פון 8 פרייט ביז 9 אונטער, וואכענ-און הנחות —
פון 9 ביז 1 מוסאג.

א פריי-דאקטאר נעהמט אן פון 5-8 נאכט.
א בעראמונג 3 זל.

קאמערדיס פון שלום עליכם
שפילט דורך מאריס שווארץ קונסט
טעאטער אין "האדסאן-שטעיט".

די צווייטע שלום עליכם-פארשטעלונג, וואס
פארקומט שווארץ האט אונז געוויזען אין "האדסאן-
שטעיט" און געווען די קאמערדיע, "שווער צו זיין א
יוד", וואס איז בעארייט פון שלום עליכם'ס בער-
דיהמטען קאמאן, "דער בלומיגער שפאל".

דער עניאלער הומאריסט האט אויסגעזאגט זיין
דע טעמא, אפילו די טראגישסטע, פאר זיין הומאן,
אויך דער ווארשיינליכסטע און טרויערדיגסטע פערזאנע
עליהם, צוליב וואס עס זענען פערנאמען געווארן
דען טויכען ירוש פאלט, האט נישט געקאנט אויס-
מירען שלום עליכם'ס טועלעדיגען פאליטיש-הומאן
אין ער האט אויך די דאזיגע טעמא גענומען אונז
טערן שארף פון זיין געשליפענעם שפייגעל פון אפ-
לאכען.

מיר יודען לייענען געפרעגטע צרות פון פאלט
פאלט, וואס וועט בענייט אין אלע צייטען און אין
אלע צרות שוין הונדערטער יאהרען.

וואס טוט שלום עליכם? נעמט ער א ריינעם אר-
ייד, וועט איהם אריין אין א יוד'ס פאס און פיהרט
איהם אדורך איבער די שבעה מדורי גיהנום פון יוד
דישע צרות און אלס צולאג, קלעפט ער איהם נאך צו
דעם עליהם רם.

וואנדערט דער אריער מיט דעם יודענס פאס און
פוי יעדער יודישע צרה, וואס שלאגט זיך אן אין
זיין ארישען קאפ, וואקסט ארויס ביי איהם זיין איינ-
פעהאלטענדיקייט, וואס דערפיהרט צו א הייסער טע-
לעכטער.

ארהיב, זיט א פריה און לאכט נישט, ווען דער
אריער לויפט זיך בעמיהען וועגען וואונדערבט, צו
ווען ער דארף מיטמאכען די שרעק פאר אן אפאלאציע
אויף ווערן אהן וואונדערבט.

אזעלכע יודישע מאמענטען פעהלען נישט דעם
אריער און ער פאלט פסח אריין אין פערפאלאנטערטע

Dr. med. Trepman

ספעציאליסט פאר טריפער, סיפיקים אין
הויט-קראנקייטען
בעהאנדלונג פון מענער-שווער.
וואוואדוקא 6, מעל 12-234
נעמט אהן פון 8-11 פארמ. און פון 6-9 אונט
ספעציעלער ווארט-זאל פאר פרויען

KINO TEATR MIRAZ

WARSZAWA 16

היינט און פאלג. טעג!
פילם, וואס האט אייגענע שטימעס די
גאנצע וועלט א. ו.

פערברעכען
אין שטראף
(Priestupienie i nakazanie)

אין די הויפט-רולען:
HARRY BAUR
אלס אויספארשונג-ריכטער.
PIERRE BLANCHAR
אלס ראסקאנדיקאן.

ברייף-אפנעהמער? בכלל איז נאך פאר מיר דער
ענין נישט קלאר. ווי קומט דא אהער דער פול-
קאזניק רעדל?
— מייער אגענטען האבען מיר געמאלדען,
אז דער ברייף-אפנעהמער האט איבערגעלאזט א
פוטעראל איינס אויטאמאביל, ווען זיי האבען גע-
וויזען דעם פוטעראל דעם פארטייט פון האטעל
"קלאמער", האט זיך ארויסגעוויזען, אז ער גע-
הערט צום פולקאזניק רעדל, דוכט זיך, אז איצט
דארף שוין פאר אייך דער ענין זיין גענוג קלאר.
— איז דער ברייף-אפנעהמער געווען רעדל?
— אהן שום צווייפעל.
— האבען אייערע אגענטען נישט געהאט קיין
טעה?
— איך מיינ, אז זיי האבען קיין טעה נישט
געהאט.
— אבער דאס איז דאך א נאטורליכע זאך!
צום פולקאזניק רעדל קומט נישט אן קיין געלד
אויף קיין פאסט-רעסטאנט, צו גלויבט איהר, אז ער
זאלט זיך געדארפט היטען, ווען איינער פון
זיינע פריינד שיטט איהם געלד און ער זאל הא-
בען אפגעשמוסט, אז דאס געלד זאל איהם גע-
שיקט ווערען אויף פאסט-רעסטאנט און צווייטענס
האט פולקאזניק רעדל, אויך וויפיל מיר איז בע-
קאנט, קיין שום בעקאנטע נישט אין איידקונען.
דא איז זיכער פארגעקומען א מיספערשטענדניש
הער גייער.
— עס קאן מעגליך זיין, אז מייער אגענטען
האבען געהאט א טעה, — ענטפערט דער פא-
לייטשע, — אבער איך האב א פארשלאג: מיר
וועלען פאלד קאנען פערשטעלען, צו דער הער
פולקאזניק רעדל האט אפגענומען די ברייף.
— זיי אזוי?
— זיי איהר ווייסט, שרייבען זיך די אפנעהמער
פון די ברייף אונטער, אז זיי האבען די ברייף
ערהאלטען, לאמיר ביידע אפפארהען אין דער
פאסט-געביידע און בעטראכטען די אונטערשריפט
פונם ברייף-אפנעהמער. דוכט זיך, הער מאיאר,
אז אייך דארף זיין בעקאנט די האנדלונג פון
פולקאזניק רעדל. (פארשטענדיג קומט)

— ביטע, מיט וואס קען אייך דינען?
— פארגעט, ראנגע, — אויב איהר זענט געקומען צו
מיר, האט געמוזט געשעהן עפעס זעהר וויכטיגעס.
— איך ווייס אליין נישט, צו דאס איז נויטיג, אז
אדער נישט, אבער יעדעפאלס איז נויטיג, אז
איהר זאלט זיך מיט דעם ענין בעקענען.
— ביטע, איך הער אייך.
— מיט צוויי חדשים צוריק זענען אויף דער
זייער הויפט-פאסט אגענטען צוויי ברייף אויף
פאסט-רעסטאנט. די ברייף האבען איינגעוועהן פער-
דעכטיג און מ'האט זיי געעפענט. שטעלט אייך
פאר, וואו ביינע קאנאזערען זענען געלעגען פער-
צעהן טויזענד קראן און מער, און קיין שום זאך
נישט. מיר האבען בעשטימט זיך האלטען אן אויף
אויפן ברייף-אפנעהמער.
— שוין וואנען זענען די ברייף ארויסגעשיקט
געווארען? — פארגעט דער מאיאר ראנגע.
— פון איידקונען.
— א בעקאנטער גרעניץ-פונקט פאר א סך
שפאנען, — בעמערקט דער מאיאר ראנגע, —
גרינג, דערפאלט זייטער.
— אלוא, מיר האבען בעשטימט צוויי געהייס-
אגענטען, כדי צו פאקען דעם געהיימישע פולען
ברייף-אפנעהמער. ערשט היינט, נאך צוויי חדשים
צייט, האט זיך דער חברה-מאן געמאלדען, אויפן
ארט איז נישט געלונגען איהם צו פאקען, מייער
אגענטען האבען איהם פערפאלגט און ענדליך
נאך א רייה שוועריגקייטען, האבען זיי איהם גע-
פאקט אין האטעל, "קלאמער". אבער, דא הויבט
זיך אן דאס גאנצע רעטעניש פון דעם דאזיגן פאל.
— וואס פאר א רעטעניש? — וואנדערט זיך
דער מאיאר ראנגע.
— איינס אויטאמאביל, מיט וועלכען דער
דער ברייף-אפנעהמער איז אפגעפארהען, האבען
מייער אגענטען געווינען א פוטעראל פון א טא-
שע-מאטער. איצט ווייזט זיך אויס, אז דער
דאזיגער פוטעראל געהערט צום פולקאזניק רעדל!
— צום פולקאזניק רעדל?
— יא, צום בעקאנטען פולקאזניק רעדל!
— ג, וואס פאר א שיינע מאיאר ראנגע אין קאנדיקע-
פאליטישע

אויפן דערנער-וועג

שפאנענער פונדאציאנעל-עראמישער ראמאן

(70)

קלינגט אן צו מיר אין א שעה ארום, וועל איך
אייך געבען ווייטערדיגע אנטוויקלונגען, ווי אזוי
צו האנדלען. אבער געדענקט, לאזט נישט אפ דעם
פולקאזניק רעדל פון אויב.
דער פאליטישער לעגט אוועק דאס טרייבעל
ער איז שטארק צורעדערט פון דער יודע, וואס
ער האט נאך זאגט בעקומען.
צוויי חדשים צייט זענען שוין די אגענטען
אין יארטען אויפן געהיימישע פולען ברייף-אפ-
נעהמער. צוויי חדשים צייט איז די געהיימישע פאליטיש
גייגער צו זייסען, ווער עס איז דער חברה-מאן
וואס בעקומט צוגעשיקט אועלכע רייזען סומען,
געלט אויף פאסט-רעסטאנט און נאך דערצו פון
דער גרעניץ-שטאט איידקונען — און איצט, ווען
מ'האט דעם בחור געפאקט, ווייזט זיך גאר ארויס,
אז דאס איז דער בעריהמער פולקאזניק רעדל,
דער מענטש, וואס האט בעקומען די העכסטע מלכה-
ארדענס.

און אפער האבען די אגענטען פאקט א טעה?
עס טרעפט דאך אזוי אפ, אז געהיימישע אגענטען
האבען א טעה אין נאכשפאנירען א מענשען.
וואס זאל ער איצט טון? מיט וועמען רעדט
מען זיך דורך וועגען דעם דאזיגען פאל? אפער
זיך ווענדען צו רעדל'ס נאכפאלגער, מאיאר ראנגע?
אפער האבען די רעדל'ס טויזענד קראנען וועלכע
ס'איז שיינע מיט רעדל'ס מיליטערישער טעטיג-
קייט? דער וויסט? יעדעפאלס איז נויטיג זיך
דורכצוגעדען מיטער מאיאר ראנגע, וועלכער פירט
אן מיט דעם ווייטער בירא' פון די עסטרייכישע
שפאנען.

אין צעהן מינוט ארום איז דער פאליטישער
גייער געווען ביים מאיאר ראנגע אין קאנדיקע-
פאליטישע

אין דער וועלכער צייט קלינגט אן דער צוויי-
טער אגענט צום פאליטישער גייער.
אגענטען פון פאליטישען און פאליטישען דאס רעדט
דער געהיימישע פאליטישער קראיע, הער פאליטיש-
שעף! א מאדעל זאך, עס איז באמת נישט צו פער-
שטען... שטעלט אייך פאר, אז דער פוטעראל,
וואס מיר האבען געפונען אין אויטאמאביל און
וואס האט אונז געדארפט צו-פיהרען אויף די
שווערע פלוגים געהיימישע פולען ברייף-אפנעהמער,
— אט דער פוטעראל געהערט גאר צום פולקאזניק
רעדל!

— וואס-א? זיי האט איהר געזאגט? צום
פולקאזניק רעדל? — האט דער פאליטישער
אויסגערופען דורכ'ן טעלעפאן.
— יא, אזוי זיי כוואג אייך, — דער פוטעראל
וואס מיר האבען געפונען אין אויטאמאביל גע-
הערט צום פולקאזניק רעדל.
— האט איהר אמאל נישט קיין טעה? —
פארגעט דער פאליטישער.

— זיי אזוי קאנען מיר האבען א טעה, ווען
דער הער פולקאזניק האט אליין ערקלערט, אז
דער פוטעראל איז זייער און ער האט איהם צו-
גענומען.

— און מער האט ער גארישט געזאגט?
— ער איז שטארק בלאג געווארען און איז
באלד צוריק פון האטעל.
— בלאג געווארען, וואס איהר?
— מיר האבען עס ביידע בעמערקט.
— אויב אזוי... הם... אויב אזוי... קען
דער פאליטישער נישט בעשליסען, וואס ער
האט צו טון אין דעם דאזיגען אויסערגעווענליכען
פאל, — לאזט איהם דער-ווייל נישט אפ פון אויב!

א מרריערע ליגע

ערצעהלונג • נאכטראג • פון נ. פערדמאן

אין האב געפירט איהר זאגן ליגע. אבער צו וואס? מיר זענען ווידער געגאנגען שפאצירן אין פארק. ווי האט די ערשטע גענומען רעדן צו מיר פון איהר ליגע, פון איהר קאקעטעריי און, דער עיקר, פון מיין ליגע.

— איז דאס שוין פערביי? איהר זענט מעה נישט פערליבט אין מיר? — האט זי מיר געפרעגט מיט א ציטער אין איהר שטימע.

„א געפיהל פון טיפער רחמנות האט זיך אויפֿגערייט אין מיר. איהר האב פערשטאנען דעם זין פון דעם ברייך, וואס זי האט מיר צוגעשיקט. די אלע הייס-פערליכע ליד, וואס זי האט אמאל געזינגען פון מיר און ווי אפגעווענדעט מיט א לייכטע הארץ, האט זי זיך איצט ווידער געוואלט הערן. די אלע אמאליגע פערליכע זענען געווען צוועק פון איהר, זי איז געווען אליין, אליין... האט זי אפער זיך אויך געדענקט, איידער זי האט זיך געזען דעם מיר? איהר וועל עס קיינמאל נישט זיין. זי האט געזאגט דורכלעבען נאך איינמאל, איי דער זי וועט שטארבען, די בערעווינג פון ליבע, מיט וועלכער זי האט זיך אמאל געשפילט. זי האט מיר איצט אנגעזאגט דאס, וואס וואלט מיט פלוצען איהר פרייער מיר געווען איבערגעפילט מיט און פיל גליק.

„וואס? אפגענומען איהר אנבאט. כהאב איהר נישט געקענט אפזאגן. איז דאס געווען דאס געפיהל פון רחמנות, וואס האט מיר בעוועגט אנצונעמען איהר פארשלאגן? און אפער האב איך טיף ביי זיך אין הארצען זיך נאך אלץ ליב געהאט? אז איהר ואל זי אבער איצט קאנען ליב האבען, האב איהר געמוזט אפזענדען מיין בליק פון דעם, וואס עס איז פון איהר געווארן. גא איהר זיך פארשטעלען מיר אין אס דעם הויז, וואס איז פיל פאר מיר מיט ערענערונגען פון מיין יוגענד, זי איז ליב זיך מיט א פערעלטערטער קראנקען פרוי? ווען איהר בין צוועק פון איהר, האב איך אנבאט גאנץ פערליכע דאס, וואס וואלט איצט פערמאגט, מיט דעם וואס איך וואלט געקויפט פערמאגט. דאס ערשטע איז געווען, וואס העלען האט איצט זיך פערליבט אין מיר? זי האט מיר אפילו פארשלאגן חתונה צו האבען. דאס איז געווען גראד אין א מאמענט, ווען איהר קראנקהייט האט זיך פערערגערט. איהר האב געהאט דעם גרויזאמען מיט איהר צו זאגן: לאמיר נאך ווארטן. עס איז נישט וואס צו אילען זיך.

„און דערנאך, אין א שעהגעס טאג, בין איך אנגלאפען. איהר האב נישט געהאט קיין מח צו שפילן ווייטער מיין ראטע. איהר האב איהר געזינגען, אז איהר האב געמוזט אפזענדען פון שטאט אויף א וואך צייט. זי האט אודא פערשטאנען. זי האט מיר קיינמאל נישט געזענט פערט אין א מאנאט ארנס האב איך געהערט, איז זי געשטארבען.

„אס דאס איז מיין געשיכטע, — האט מארק רידער פערענדיגט. — און דאס איז די געשיכטע פון אס דעם הויז. דעקט איהר, אז איך קאן עס אנקוקען אין פערליכע גלייכגילטיג? לאמיר געהן פון דאנען, איך קאן דא מעה נישט שטען...“

אזוי געהאנדלט מיט איהר מאנט איבעריגע פריינד: זי האט זיך אלעמען צוגעוואלט גאלדענע גליקען. „זיפיל מאל בין איך אריבערגעטראטען די שוועל און זיך געשוואוירען, אז מעהר וועל איך אהער נישט קומען! זיפיל מאל האב איך געפערט די טיר מיט דעם שרעקליכן געדאנק צו געהן אריינגעפארען זיך אין טיף אריין! אויב די היינטיגע יוגענלייט וויסען נישט פון אזעלכע זאכען, בין איך זיך מקנא.

„וואס? געזינגען און גאנצע פיהר יאָהר. דערנאך האט העלען גענומען זיך פערהאלטען מיט איינעם פון איהר מאנט פריינד און, אז עס איז פאר אונז אלעמען, און איהר מאנט, פערשטעט זיך. געווארען קלאַר, וועמען העלען האט אויסגעקליבען פאר איהר געליבעטע. זי האט געזינגען אלץ אין דער וועלט, אז מען זאל עס מווען גלייכען.

„דאסמאל האב איך זי פערלאזען מיט א שווער הארץ. איהר האב נישט געקענט מעהר פערבליבען אין שטאט און זיך אפזענדען פארן ערשטע צייט האב איך שטארק געליטען. דערנאך האב איך זיך אפגעוואוינט צו זיין ווייט פון איהר, כאטש איך דער אמהן האב איך זי אלץ נישט געקענט פערגעסען, איהר האב זיך נאך אלץ ליב געהאט.

„איינמאל — עס איז געווען אין פלוצען יאָהר אַרױס, — האט מיר די פאסט געבראכט א מעלדונג, אז איהר מאן איז געשטארבען. דערנאך שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען אין מיר. איהר האב אלץ פערלאזען און בין צוועק צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

„עס זענען איצט עטליכע חדשים. איהר האב נישט געאילט צו געהן זעהן מיין אמאליגע „ליבע“. אפער איינמאל איז צו מיר אנגעקומען פון שוין באלד-פערגעסענע ליבע האט זיך געווען צוריק אהיים. איך בין אפער געפארען נישט און צוליב איהר, נאר ווייל עס איז שוין צייט געווען פאר מיר צו פאָהרען צוריק אהיים.

געפילט דאס הויז מיט געלעכטער; איהר זאלט זיך דארט וויין לאנג מיט איהר. געבען איהר, זעהען דעם שנעלען איבערגאנג פון פרייד צו אומעט, פון לייכטזינד צו ערנסט, — יא, זי איז געווען א רייזענדיקע פרוי, אינטעליגענט, גייסטרייך, און איך בין נישט געווען דער איינציגער, וואס איז געווען פערליבט אין איהר.

„איהר האב געקענט איהר מאן נאך פון די קינדערייארען אן. מיר זענען געווען שולדברים. דערנאך האב איך איהר פערלוירען פון אויב, ער איז אפגעקעגעהערן פון אונזער שטאט און איז אין עטליכע יאָהר אַרױס געקומען צוריק, א פער-הייראטער. ער האט געבראכט מיט זיך די שעהנע העלען און זיך בעזעצט מיט איהר אין אס דעם הויז, דעמאלט האבען מיר עס ווידער בענייט אונ-זער אמאליגע פריינדשאפט.

„העלען איז געווען קאקעטעיש. עס איז אַרױס-געקומען ביי איהר און נאטירליך, זי מען טרינקט, זי מען אטעמט. זי האט גאר אפער אליין דער-פון נישט געוואוסט. אין יעדע יאָהרען איז די קא-קעטעריי פון א וועלטליכער פרוי געווען נישט דאס, וואס היינט. עס האט דעמאלט נאך נישט עקזיס-טירט אין איינעם פריינדשאפט צווישען ביידע גע-שעכטער, וועלכע פערברענגען, א שטייגער, א זומער ביים ים, כמעט האלב-גאנצע, איהר האט געקענט דעמאלט זיך חברין גאנצע צוואנציג יאָהר מיט א פרוי, און נישט וויסן אפילו, וואס פאר א פיס זי האט. האט איהר אבער שוין איינמאל דערזעהן איהר פיס — וואס פאר א רייך סיגני-געווען אין דעם. היינט ווייזט איהר יעדע פרוי די פיס איהרע ביז די סאמע קניע — און גארנישט, „העלען איז געווען אומגערינגעלט מיט א גרופע יוגענלייט, איהר מאנט פריינד, און האט געהערשט איבער זי. אלע זענען געווען מעהר-ייניגער פערליבט אין איהר. איהר אבער האב זיך פערליבט אין איהר און א קאפ.

זי האט מיר נישט צוגעגעבען קיין מוט, זי האט מיר אפער אויך נישט ענטמולט. זי האט פשוט, פערשטע איהר איצט, הנאה געהאט צו שפילן זיך מיט מיין געפיהלען. ווען זי האט געזעהן, אז זי האט מיר שוין צופיל פערבאכענעט מיט מיין געדענקען קאנקורענעס, האט זי מיר איינגע-לאזען צו פערברענגען מיט איהר א נאכמיטאג.

מיר פלעגען געהן שפאצירן אין פארק. זי האט זיך אנגעשפארט אויף מיין ארעם, איז געווען זעהר צוגעלאזען, האט געדעט צו מיר, זי מען רעדט צו אַנאַלעטען, איינמאל פריינד, און האט מיר אפילו געגעבען אַנאַלעטען, אז אויב זי וועט זיך אמאל פערליבען אין איינעם, וועט עס זיין נאך אין מיר. איהר בין געווען פערליכער, צומישט פון אפערלייט. דאך בין איך איהר געווען דאנק-באר, גלייך זי ווי וואלט מיר אויף אַנאַלעטען בע-גליקט מיט א טייערער מהנה, און נישט נאך גע-שפילט מיט פוסטע האפערונגען. שפעטער האב איך אנגעווייזען פערשטענען, אז זי האט פונקט

— יא, דאס איז דאס הויז. איך דערקען עס, — האט מארק רידער געזאגט, אַנאָוויצענדיג וויין פריינד אויף אַנאָוויצענדיג ברויך הויז, וואס איז געשטאנען איינגעהאמערט צווישען אַנדערע אַזעלכע הייזער.

מאָרק רידער איז געווען אַ מאן אין די זעכ-ציגער, מיט אַ שניי-ווייסען קאפ, גרויע וואָג-צעס און יונג-פֿינקעליכע אַויגען. וויין פֿריינד איז געווען אַ יונגערמאַן אין די ערשטע דרייסיגער, די פֿריינד האָבען שפּאַצירט לאַנגזאַם איבער אַנאָ-אַלעטער ווייטיגער גאַס.

— די גאַס איז אויך פֿערבליבען זיך געווען, — האָט מאָרק רידער גערעדט ווייטער, — די זעלבע סטאַנעל-פֿריינדע הייזער אָהן קאַראַקטער, וואָס זענען שוין דעמאלט געווען אַלט, די זעלבע בלינדע, שווער-בעהאַנגענע פֿענסטער, די זעלבע גאַנציקלעך פֿון גרויען שטיין. עס איז דאָ אַפֿער איצט טומעלדיגער ווי עס איז געווען אַמאל, אַבער מען טרעפט נאָך דאָ אַלץ זעהר זעלטען אַ יונגער מענטשען אַדער אַ קינד. אַמאל האָבען דאָ געוואוינט אַלט-איינגעזעטע שטאַלצע פֿאַמיליעס, וואָס האָ-בען אין די דיקע ווענד און הינטער פֿערהאַקטע טירען זיך אויסגעהאַלטען פֿון דער וועלט און נישט אַריינגעלאָזען צו זיך קיין שטראַהל ליכט אַדער זון-שטיין פֿון דריסען. עס איז געווען מיט אַ יאָהר פֿינף-אָדער-זיכציג צוריק, לאַמיר זיך אָפֿ-שטעלען אַ וויילע און בעטראַכטען דעם פֿאַסטאָד פֿון הויז.

„מיין גאַס, אַט אין דעם הויז האָב איך אַי-בערגעלעבט די שווערסטע טעג פֿון מיין לעבען. עס איז געווען אַ יונגער טראַגעדיע, די טראַגעדיע פֿון אַ יונגערמאַן, וואָס איז פֿערליבט אָהן האָפֿנונג. איצט זעהט מיר אַפֿילו די גאַנצע זאַך אויס לע-כערליך. אַבער דעמאלט געדענק איך, האָב איך אַריבערטערענדיג די שוועל פֿון אַס דער טיר, וואָס איז נישט אַנדערש אַלץ אַנדרער טירען, נישט איינמאל געוואלט וויינען. זעה איך איין נישט אויס קאַמיש, וואָס איך דערזעהל איין דאָס אַלץ? אַ מאַן אין מיין יאָהרען זאל נאָך געדענקען די טראַגעדיע, וואָס ער האָט אַמאל פֿערגאַסען צוליב אַ פֿרוי? איהר דאַרפט מיר פֿונדעסטוועגן פֿער-שטען. — איהר זענט יונג, מען זאָגט מיר אַבער, אז די היינטיגע יוגענד אינטערעסירט זיך מעהר נישט מיט קיין ליבע, איז עס אַמאָ?

„נא, איך זעל איך ווייטער דערזעהלען. ווייל איר זעה, און איהר ווילט הערען, די פרוי וועל-כע האט דא געוואוינט, האט געהייסן העלען. זי איז געווען יונג, ווען איר האב זיך מיט איהר בעקענט. זי איז געווען הויך, בלאנד, האט גע-האט א קלארע, פרישע, סאמעטענע הויט, בלויע, פערהאלטענע אויגען, און פארטערט קאן איך אפער אויסזעהן באנאזל? יא, איהר פנים האט טאקע פערמאגט אין זיך די באנאזלע שעהקייט פון א האליוואדער פילם-סטאַר. איהר וואלט אבער בע-דאַרפט זעהן איהר פנים, ווען עס איז געווען אין בערענגונג, איהר וואלט בעדאַרפט אַנקוקען איהר פערפיהרענישען שמיכלע, איהרע דורכזיכטיגע אוי-גען, אין וועלכע עס האבען געשפילט פערשיידע-קאקעטעישע פיערלעך; איהר וואלט בעדאַרפט הע-רען איהר קלינגענדיגע שטימע, וואס האט אב-

דעם האט אפער איינעם מאל פאסירט אז נישט נאך נישטען נאך אויך אנוויסענדיג ווערן האפן זיך נעלאזט שפרייטערען פון קריסטליכע הענערס און זי האבען געקליבט אז ווערן מווען זיך בעניצען מיט קריסטליכע בלוט.

אויסגעטשן האט פאסירט מיט 180 יאָהר צוריק אין סאַלאַנט, די שטעטלע וואו ר' ישראל סאַלאַנטער איז געבוירען געווארען, אין דאָוונען שטעטלע אין אויך געבוירען געווארען דער בעריהמטער העברעאיי-שער שרייבער מרדכי אַהרן נינצבורג. און ער האט טאקע געשריבען אין זיינע עראונדענונגען.

ארום סאַלאַנט האט זיך געפונען א ישובניק, וואס האט געהאלטען אין איינזעל א חורב פון א געוויסען פוילישען טראג, וואס איז צו הויף דוקא נישט שלעכט געווען, האט זיך גוט פגעווען צו זיין און זיי געלאזט ביי איהם פערדינען, אפער ער איז געווען שטארק איינגעשלאגן אז די ווידישע רעליגיע פארשט צו נוצען קריסטליכע בלוט פאר רעליגיעזע צוועקען.

און אייבערשט איז דעם פאסטן פון מצות, זיין גלויבען אין דעם איז און שטארק געווען און ווען עס פלעגט קומען נאָהענט צו פסח, פלעגט ער אויסטריי-דען ווערן און זיך אויסשעהאלטען פון זיין מורא הא-בערען אז זי וואלט איהם נישט, „פערנאחט“ ער געט אין קוילענען.

וואס זעלכער ער איז געווארען אז זיין גלויבען אין דעם אלץ שטארקער געווארען, און זיין שרעק אז ווערן וואלטען איהם נישט דערהינגען, איז אלץ רעסער געווארען, זיין „וידען“ דעם ארעטראר פון זיין גוט, האט דער מורא דוקא ליב געהאט איהם פערליכטערט ווייט אפצאהלונגען. ווען דער-

א מעשה מיתא יודעז

וואס האט געזיכט „הריסטליך בלוט אויף פסח“

פון ר. מראבי

דעם גראד איז לייכטער געווארען, זיין שרעק איז פערשוואונדען געווארען, און מיט וואונדער האט ער דעם ווערן געפרעגט, וואו ער האט געקאנען בלוט. דער יוד איז נאך אלץ געשטאנען אין הויזעל שרעק און מיט געוויינען האט ער דערקלערט אז ביי זיך דען איז בלוט בכלל פערפאסט, פארט נאך אין אזא הייזלעך יום טוב ווי פסח, וואס מען טאר נישט ער סען קיין חמץ, און די מצה ווערט געפאסט מיט אן אייגענעמען הילכער שטענדיקייט, און ער האט פארן פרייז גענומען דערקלערען.

דעם אופן ווי די מצה ווערט געפאסט, ווי מען מאכט די מצה און ווי מען קענט דעם מיינ, און ווי אזוי דער אויפונען בעדארהע ווערען געהויבט, כדי עס זאל ארויסקומען בשר, און דעם מירעספען חשש פון חמץ.

דער גראד האט זיך אפער געהאלטען ביי זיינעם אז מצות מווען ווערען געפאסט מיט קריסטליכע בלוט ווייל אזוי, „פאדערט די ווידישע רעליגיע“ וואָרעם איז זי שטעט פפירט געשריבען אין פילע ביכער, און אויך זיין מאמע האט דאס איהר גערעציילט, נאך, ווי פערטרייט, און מיט בלוט בענוצען זיך נאך די רבנים, חשובען און ריכטע יודען, און דערשיבער ווייט נישט דער ישובניק ווייל ער איז אן אַרומער און פרא-סטער יוד.

דעם גראדס דערקלערונג וואס איז ארויסגע-זאגט געווארען מיט אזא אייבערציוונג, האט גע-פונען אן אפאקאליפס אין דעם יוד'ס הארצען, האלטען די דעם גראד פאר דעם געפירטסטען מענטשען, וואס די וועלט פערמאגט, האט דער ישובניק ביי זיך געטראכט, אז ער רעדט נישט סתם אין דער וועלט אריין, פארט נאך, אז פון זיין אייגענער פראסטטיק האט ער געוואוסט אז צווישען די יודען איז דא אן אונטערשיד צווישען א ריכטע און אן אַרומער, א ניש-לערנען און א פראסטען, און ער האט געוואוסט נישט פלעצירען זיך צו איהם, ווי מען בעהאנדעלט איהם ווען ער קומט אין שטאט ווייל ער איז אַרעם און פראסט.

פון דעמאלט אן האט דער יוד גענומען גלויבען

די ארבעה בנים

סקעפטישע גראטעסלע

פון משה בראדערזא

(די פער אייביגע חושבים פון דער הגדה זען נען אונטערשטעלד — די ארבעה בנים קיין שום טוואלציע, צי דעוואלציע איז זיי נישט ביכולת צו ענטפערן. די ענטפערטע זענען דערלעבט — די פארטען ביטען זיך נאר בלייבט דער חכם שטענדיג זיין זיין חכמה ביז ער בענדיגט זיך... איז דער רשע געווען חרש, און ווייסט נישט אייגענליך פארוואס גלייבט דער חכם א תם, ווען ער איז אפילו זיבען מאל געווען אין חנוכה פון אייגענליך, און דער שאווי יודע לשאול — ער ווייסט קיין קונצע נישט: ער פרעגט נישט קיין שאלות, ער „עקזיסטירט“.)

די ארבעה בנים (ווינען)

אחד מי יודע?
אחד מי יודע?
איינמאל לעבט מען, ברידער
איינמאל לעבט מען, ברידער
ווער עס האט די מאה,
יענער האט די דעה —
סדרים אויס ווין מידה,
פונקט ווי איהם געפלט!
שנים מי יודע?
שנים מי יודע?
צוויי מאל לעבט נישט קיינער,
צוויי מאל — און-וויי!
די, וואס דאס פערשטייט,
העלפט נישט מיטגעדרייען —
ס'ווייסט עס יעדער איינער,
פונקט, ווי צוויי מאל צוויי!
שלושה מי יודע?
שלושה מי יודע?
דריי מאל דאס צו וויסען
העלפט נישט מיט-וויי-ס'וויי!
האבען מירס בארדעס
אין דער לינקער מאה,
בעת מען וויל געניסען
שלושה פנים חיי!
שאינו יודע לשאול

און איך ווייס און זאג,
מינע ליבע פריינד און ברידער,
אז דעם ריכטיגען זין פאר זיין,
ווי מ'זאל נישט זיין,
בלויז איך פערמאג!
איך, מינע ליבע פריינד און ברידער —
איך ווייס,
אז אלץ חורט זיך איבער
אבער און ווידער,
און אז איך די נייעס מען צייטען
זינגט מען די עלטסטע לידער!
אם, למשל, האט איהר זיך א ביישפיל א
נייעס:

— עד היום
ציהם זיך די מעשה יציאת מצרים —
עס קומט מיר איצטער אויפן זין אויף
א געשיכטע גאר שוין
ווארט אקארשט א ווילע.

רשע
נ, וואס שווייגסטו, חכם בלילה:
הקחה את שני —
מו איהם א זעץ אין די ציהן!
חכם

חכם מה הוא אומר?
— דער חכם זאגט — ס'איז נאריש,
און, לויט דער ראטען-שיטה, אריש

דער קאדעקס פון די אלטע הוימער...
אבער, מו און מאך
מיט דעם שאינו יודע לשאול,
דעם כופר בעיקר,
אז ער „דענקט“ א סך,
און צימירט וויסענשאפט-שטיקער,
צו אלדי שווארצע יאהר!
אז דער שאינו יודע לשאול,
וואס האט נישט פון מוח א קרישעל
איז געווארען סמכישי
א פיהרער — משיחיש!
א קרעטיגען-חלום אויף דער וואהר —
צו אלדי שווארצע יאהר!

תם
און אז טראכטען טראכט איך אזוי מיר,
ווי פון חכמה ווערט ערמה —
איז — תם מה הוא אומר?
— ענדערונג פון די פארמען!
מיין גאט,
וואס טוט מען פארט,
אז דאס פאלק,
דער קאלעקטיווער אידיאט,
פאלגט זיך נאר דעם מייסט
פון איין-און-איינציג ווארט:
— כחוק יד!

רשע
דיק-מא-מור!
דיסציפלינענדיגע ביימשי!
אין טויט-שלענגער די פויסט די רויהע!
פערפאלען — אזוי איים — דיקטאטור!
אז א ממשותית-דיגע מענשליכער,
חומאניטארער שפור,
אפילו אין דעם 20-טען יאהרהונדערט
איז אויך נישט מען, ווי צוואה!
היסטארישער אקטעריאליוס
דאס זעלבע, וואס — א יעדער חומר!
מא וואס-זשע —
רשע מה הוא אומר?
איך, דער רשע, דווקא,
האב די דרייטע ארויסצוגיין אויף אלע וועגען
וואס מ'זענען אין געדאנקען-וועלט פארזאגן,
ארויסצוגאנגען,
דורך אלע מענשליכע געפיהלען
ארויסצובילען,
און צו פרעגען:
וואס איז דען דער מעהר?
וואס איז ווינציגער געווארען, און וואס איז
מעהר?

— אדרבא, מה נשתנה?
פערשטאנען?

חכם
אין מיין —

רשע און תם
דער חכם פונם מה נשתנה
גייט מיינען —

חכם
איך קלער, וואו ס'איז דער אמת?
פערענפערען מען דארף זיך אילען!

שאינו יודע לשאול
און זאגט דער קלוגער — ניין,
פערענפערען גלייך דער נאר — יא.

רשע און תם
איז אחר רבי אלעזר בן עזריה —

חכם
הרי אני כבן שבעים שנה —

תם
זאל מען עס דערמאנהען:
אז א שנאה-באק, צי א ליבע-ציג
איז צו די זיבען, ווי צו די זיבעציג!

חכם
איך ווייס, וואו ס'איז דער אמת —

איבעריגע
פונם חכם בלילה?

חכם
אין דעמאקראטי — אין דעמאס!

רשע
וועניג איהם — די אנפערדיגע בילען?
די קלעפ פונעם צונגן —

שאינו יודע לשאול
כלפי פנים —
דער פאטש אין פנים,
און די הויפטען שמוץ
כלפי חוץ!

תם
מיר זענען איצט אהן נסים
און אהן שוין —
וועט מען נאך חילוק, בני רחמים,
דעם שפור חמתך אויסגייען
אויף די ארבעה בנים...

שאינו יודע לשאול
אליה-נביא קאן כלוין ראטעווען אליין
אליה-נביא כלוין —

תם
אז ארום, ארום — איז שווער דאס צו
פערשטיין —

אניעם לוען —
מיטעלאטער, פינסטערע בארארען!

רשע
רשע מה הוא אומר:
— וועמען קאן עס ארען? —
ארום מיר זענען פון מצרים ששים רבוא,
און אזוי פיל, האפענטליך,
איז נאך געבליבען!

שאינו יודע לשאול
אין איין לאנד איבעריג מיר זענען א מיליאן
ס'איז א פראבלעם א גאר פערוויקעלטס!

תם
שומע — ווער?
ווער פרעגט דיר, שומע דו בן פיקהאל?
צויל איז מויל ביי זיך דיין יעדען צאהן!

חכם
פלומ —
אך איז מיר, און וויי איז מיר, און אוי מיר!
מיר זענען איבעריגע אומעמטס,
מיר איבערשפיצטע און פערפאלטע פרא-
סמאקעס!

ס'איז פול א וועלט מיט זון, געזאגט, און וויין,
און אונז איז מען מהנה נאר מיט פיין

מיט אפמארגענע פון עשר מכות...
תם
א נס! א נס עס מוז געשעהן!
א מופת!

רשע
פון אלע ווייסען א געיעג און א געלויב איז:
אויף ביזע וואונדער
פליהט אימליכער בעוונדער!
מ'איז אלע גרויס אין אויגען,
אין אויגען די פערשטאכענע,
אין מוחות אויסגעקראכענע,
פאר קעפ די אויסגעצוואנגענע,
פאר דעמאלטען פאגעמארגענע —
יא, ס'איז גערעכט דער תם אצינד
פון וויי און ווינד,
פון מענשען-זינד,
פון עלענד-ווינד!
א נס עס מוז געשעהן,
א-נישט איז אלץ פערפאלען!

שאינו יודע לשאול
איך וואלט עס אויך געוואלט דערלעבן זעהן:
אויף נסים בין איך אייביג גרייט —
א בעלז!

חכם
דער נס איז שוין פארהאן:
נישט-איסגעשעפטע קוואלען!
און דער-עיקר,
וואס פון ארבעט כוסות צמוקים
ווערען מיר נאך שיכור —
וואס פון דער הגדה
נישט געווארען נאך — אגדה!

רשע
נסים גרויסע!
איז אפשר מאכט מען גאר א פינפטע כוס?
מיט איין שאס?

תם און שאינו יודע לשאול
פון אליה-נביא'ס גרויסען כוס!
פון אליה-נביא'ס גרויסען כוס!

חכם
דערנאך מיר וועלען בענטשען במזמון!
אליהו נביא (פון העלער הויס),
האט איהר נאר געמאכט,
האט איהר נאר די נאכט געוואכט —
זעהט איהר, בין איך שוין געקומען!
און דעם נס —
דעם נס וואס שייך,
וועט ער קומען דא צו איך,
ווען ס'וועט יעדער זיין, וואס — ר'אין:
ווען דער חכם זיין וועט חכם,
און דער רשע זיין וועט רשע,
און דער תם וועט זיין א תם,
און דער שאינו יודע לשאול
ווערען-שוויידער וואס ער איז —
יעדער איינער, וואס ער איז
מיט די ווייטערדיגע שטאמען!
און נישט יעדער — יעדער צווייטער,
און נישט יעדער — יעדער צווייטער,
א צעטומעלטער, צעדרייטער,
יעדער איינער — אלץ צוזאמען!
יעדער — א פאלקס-בעקלאגער!
און א הארבער דעה-זאגער!
אמען!

דער „גרויסער בית-דין פון יבנה“

(סעריע, ווי אזוי יודע האפען זיך איינגעארדענט אהז א לאנד)

פון מ. הר"מ

רפן יוחנן בן זכאי האט רעספאנדירט דעם נאך-
געיאנאלען אויסשטייט, די סנהדרין, אלס העכסטע
נאציאנאלע אויטאריטעט און פיהרערשאפט — איין
יבנה, אויפן ארט פונם חרוב געווארענעם ירושלים
און דעם בית המקדש איז געווארען יבנה און די דארט
עטאפלירטע סנהדרין דער נאציאנאלער ארגאניזאציע
רעדער צענטער פון דער יודישער נאציע, ארום האט
דאס פאלק זיך אָנגעהויבען גייסטיג זאמלען, און
נישט נאר דאס פאלק וואס איז נאך פערבליבען
אין ארץ ישראל נאך אויך די גרויסע און קליינע
קהילות, וועלכע זענען שוין פון פריער געווען פער-
פלאנצט אין פערשידענע לענדער, אין בבל און אין
מצרים, אין רוים און אין קארטאגא און אויף די
נויכישע אינזלען און אפילו אין דעם ווייטען שפאר-
נען, און איצט זענען צו זיי געקומען נייע עולם
פון דער חרוב געווארענער יודישער מדינה, דער נאך-
מען „סנהדרין“ פערבלייבט אויך פאר דער נאציא-
נאלער פערזאמלונג אין יבנה, אָפער מעהר אין פאלקס
מחמת געוואונדענע און טראדיציע — דער
אפיציעלער נאָמען אָפער איז פון היינט אָן: „דער
גרויסער בית דין פון יבנה“ (בית דין הגדול שביבנה)
שפעטער סימבאליזט מען שוין אפילו די אלטע סנ-
הדרין פון ירושלים מיטן נאָמען „בית דין הגדול“
(בית דין הגדול שביבנה) אָפער שבהר הבית, ווייל אויפן
הר הבית איז געווען דער זיך פון די סנהדרין).

רפן יוחנן בן זכאי האט זיך אָפער נישט פאר-
קלאמירט אלס נשיא, מען געפינט נישט אין שטיין
דעם סימבאליזט נשיא מאָר איהם. כאָטש עס איז קלאָר
פון אלע שטעלען אין תלמוד אז ער איז געווען דער
לוי פון דעם יבנה'ר גרויסען בית דין און אז ער איז
אויך געווען די גרעסטע געלעהרסטע אויסגאריטעט
פון זיין צייט און אויך די גרעסטע פרעזענטיאציע
פון זיין צייט, מוז מען דעריבער זאָגען אז ער האט
מיט כוחות פון זיך צוריקגעראטען דעם מיטעל נשיא
האלטענדיג די דיאסטע אָרגאניזאציע דער נשיא

אז אים וויכטיגען עלעמענט פאר דער נאציאנאל-
ער ארגאניזאציע איז די נייע אויסשטייטענדיקע די איי-
דע ווענען א אייביג פאָרשטענדיגער דיאסטע איז
מלכות בית דין איז געווען אין יענע אויסשטייטענדיקע
די בעסטע שטיצע פאר דער אירעע פון דעם איי-
ביג דעריבערען שטאטליכען באראקטער פון ווידע-
שען פאלק, און פאלגליך — פאר דער איהנע אז דער
גלות איז פאָראַפערענענליך א פיוזער עפיוזאד אין
דער נאציאנאלער געשיכטע וועלכען מען וועט ווי עס
איז איבערקומען, און דערווייז דארף מען זיך צו-
פאסען און איינארדנען איבעלכע פארמען פון נאציא-
נאלען לעבען וועלכע זאלען צוזאמענהאלטען דאס
נאנצע פאלק, סיי זיינע רעשטען אויף דער אייגענער
ערד און סיי זיינע צווייטע און צווייטע טיילען
אין גלות. רפן יוחנן האט דעריבער זיך נישט גע-
פרייט אלס נשיא, כאָטש דער תלמוד שרייבט איהם
צו דעם יחוס אז ער איז אליין אויך געווען פון משה
חתת בית דור, ער האט זיך געטראכט אלס צייט-
ווייליגער פלאדיהאלטער פון נשיאות, פיו עס וועט
גרויס ווערען דער ענערגיעלכער וויש פון דעם נשיא
שטח, דער פערבלייבענער קליינער ווחן פון דעם
געטויטענען ירושלים'ער נשיא, רפן שמעון בן
נמליאל, דער וויש, וועלכער האט געהויבען נמליאל
וואָרען נשיא און איז געוואוסט אלס „רפן נמליאל“
השני, אָדער נאך „פאָפאלערער“: „רפן נמליאל“
דיבנה, צום אונטערשייד פון זיין ווידען רפן נמ-
ליאל דער ערשטער, דער וואו פון הלל נשיא אין

אז דער בית-דין האט רעכט מערש וויין רעם חורש
(שפעטער וועט קלאָר ווערען וואס פאר א גרויסע
בעדייטונג דאס האט געהאט), אפילו ווען דער
ראש פון בית-דין איז נישטא. עס איז קלאָר, אז
דאס איז געשעפּט געווארען א מאַכט דעם יבנהר בית-
דין וועלכער האט נישט געהאט ביי זיך וויין נע-
זעליכען ראש, דעם נשיא, נאך מעהר ווערט בע-
לויסטען די טענענען צו טעפּען יבנה דעם אויסגא-
רעט פון דעם נאציאנאלען צענטער דורך דער בע-
דייטונג פון רבי יוחנן, אז מ'זאל אפילו אין יבנה
פלאנען שופר אפילו ווען ראש השנה געפאלט אין
א שבת, א זאך וואס איז על פי דין איז עס גלייכ
נאר אין ירושלים, רפן יוחנן האט אויך פאל נע-
מאכט א סך תקנות וואס זענען געווען פערבונדען
מיט דער וויכטיגקייט פון בית המקדש, און פרי צו
טרויסטען די מדינה-הויפט, וואס האָבען זיך
מיער געווען ווייל זינט דער בית המקדש איז חרוב
געווארען איז נישטא מעהר קיין פפרה אויף די זינד
פון א מענשען, האט ער פראקלאמירט, אז נמילת
הסדים איז פונקט אזא פפרה אויף א מענשען'ס
זינד ווי א קרפן צום מזהב.

אָפער די וויכטיגסטע פונקציע פון דעם גרויסען
בית-דין און וועלכע האט איהם געגעבען דעם גרעס-
טען אויטאריטעט און השפעה אויפ'ן נאנצען פאלק,
איז געווען די מאַכט פון קידוש החדש, פאר די
נישט געוואונענע דארף מען דאס ערקלערען, אין
יענער צייט איז נאך נישט געווען ביי ווידען קיין
סימבאליזט פאָפאלערער, דער אָנהויב פון חורש איז
בעשטימט געווארען לויט'ן מולך פון דער לבנה,
צוויי ערות האָבען געדארפט בעשטעטיגען, אז זיי
האָבען געזעהן דעם מולך, דעם דרייטסטען מאָר
פון יעדען חורש איז חורש בית-דין געווען א נאָר-
צען טאָג און געווארט אויף די עדות, וועלכע האָבען
זיך געמערדעט פון אלע ווייטען ערות צו זאָגען, אז
(ווייטער זעה 23 טע זייט)

יצחק קאצענעלסאן

טאסטע צו זיין 50-יער-ריגעז געבוירען-טאג

הענטעך בארשינסקי

ארטור שיק

י. בושוטאוסקי

יצחק קאצענעלסאן זיין אויב וועט איהם

מיט 20 יאָהר צוריק, יענע כּיהאָב דעם דיכטער צום ערשטען מאל געזעהן, האָט ער איהם מיר באלד געמאכט דעם איינדרוק, אַ ווין פער-זאָן, ווין אויסערליך אויסזעהן, פער-קערפערט און זיך דעם איינדרוק פֿון אייביגער יוגענדליכקייט. איר, אלס מאל-קיינסטלער, האָב זעלען בענגענעט אַזאַ פנים, דאָס זאל זיין דער טרעגער פֿון אַזאַ יוגענט-ליכטיגקייט.

איצט, מיט 20 יאָהר שפּעטער, זעה איך ערשט זיין אויב האָט מיר נישט אָפּגעפֿאלן, דער דיכטער און געבליבען ביי זיין יוגענטליכע אויס-דרוק אויפֿן פנים.

דאָס זעלבע איז און זיין שאַפֿען, אין סאמע אנהויב פֿון זיין דיכטערישען שאַפֿען האָט אַזוי-געשפּראַכט פֿריהלינג-יונגקייט, דאָס האָלט אַז נאָר ביים היינטיגען טאָג.

יצחק קאצענעלסאן איז איינגעהילט אין פֿריה-לינגס-שטימונג, פֿון זעלכער ער קאָן זיך נישט בעפֿרייען, ער איז דער דיכטער פֿון אייביגקייט, אַנ-פֿערענדליכען פֿריהלינג.

קאָן דען אַ שעהער פֿריהלינגס-טאָג זיך ענדערן מיט דער צייט פֿון יאָהרען?

די נאָטור איז אָנפֿערענדערליך, וואָס זייטער, בעזונדערן מיר זי נאָר מעהר, דער פֿריהלינגס-טאָג רופֿט אַרויס ביי אַהב דעם זעלבען גענוי ביים ערשטען מאל זי דעם לעצטען מאל.

מיט דער זעלבער פֿריהלינגס-יונגענטליכקייט שטעקט דער דיכטער אויך אָן זיין סביבה, אין זעלכער מען זעהט הייטער, יונג און בעגייסטער צום שאַפֿען.

ער איז דער סימבאָל פֿון שפּאַנגס-פּאָטענץ, ער איז שוין גאָר נישט בעל-יובל.

צו יצחק קאצענעלסאן פּאָסט זיך גאָר נישט צו די הלבשה פֿון אַ יובל פֿון יאָהרען.

ווער עס קאָן אויך איהם אבסערוירען, ווי ער איז צווישען קינדער — אַ קינד, דאָס גרעסטע קינד; צווישען קינדערישע שטיפעס — דער גרעסטער שטיפער; צווישען יונגער — דער פֿריה-ליכטער יונגער, זעלכער רייסט מיט, אַז עס הויבט אַזש אָפֿן דער לופטען, און איהר מונט מיט-טאָנען, מיטזונגען, צי איהר יולט, צי איהר יולט נישט, קאָנט איהר זיך נישט בעפֿרייען פֿון דער פֿרייד, וואָס דער דיכטער שפּרייט אויס איבער זיין סביבה.

יונגענד-פֿרייד איז דאָס, וואָס פֿליסט אָן זיין בלוט און אין זיין גאנצען איבערליכען געמיט.

מהאי טעמא פּאָסט זיך עפעס נישט צו איהם דער יובל, קאצענעלסאן אַ בעל-יובל! זי קאָן דאָס געמאלט זיין? עס קוקט אויס זי אַ שפּאַט, זי אַ שטיפֿערישער שפּאַט.

אַ גאנץ אנדערער ווערט דער דיכטער, ווען ער בעמט רעדן זינען יודישער ליטעראַטור, זינען יודישע ענינים, אָדער איבער דער יעלט-ליטעראַטור, דעמאָלט איז ער גאָנצישט דער זעלבער יצחק, איהר האָט דעמאָלט פֿאַר זיך אַ פֿעלד, וועל-כער וואָקסט אויס ריזיג-גרויס מיט זינען אויסוואַ-אונגען און אידעען.

עס ברויט עפעס אין איהם אַ נישט-בעפֿער-דיגט געפֿיהל און אַ דראַנג פֿון טיפֿער זוכעניש.

מען פֿיהלט פֿאַר זיך דעם אַמאָן קיינסטלער, זעלכער איז נישט געשטילט און וויעט גרויסע קינד-סטערלישע פֿערלאַנגען, ער רופֿט נישט אַזוי אויך זינען שוין-דערגרייכטען לארבערען אַלס דיכטער און יוערט נישט מיר אויסצונעמען נייע קאמפּען פֿאַר דער יודישער קונסט און פֿאַר אַלעס, וואָס רינגעלט אַרום דאָס יודישע לעבען.

זעלכער איז יצחק קאצענעלסאן און אַזעלכען יונגען מיר זיך איהם שטענדיג צו זעהן.

מיין פריינד - יצחק

יצחק קאצענעלסאן איז מיין אלטער נוסער פריינד, ער איז איינער פֿון די דעליקאטסטע נשמות, וואָס איך קאָן, איך בין מיט איהם שטענדיג אין קאנטאקט. אין די צייטען ווען איך בין אין לאַדו, ער איז מיין „מרת נבוכים“ אין יודישקייט.

מיין עקספּערט איבער די לאפּירינגען פֿון דער טיפֿער יודישקייט, נישט איין ווערק מיטגוט האָט צו פֿערדאָן קען זיין מיר יודישען תּובֿן, דעם נאָן אין יודיש-קייט, יצחק קאצענעלסאן.

פֿאַר אַזאַ „עם הארץ“ אין יודישקייט ווי איך בין, איז ער פֿאַר מיר אַ אונגעהויער ליכט, וואָס בעלויכט מיט זיין למדנות די וונקעלעך פֿון יודיש-קייט וואָס זענען פֿאַר מיר פֿערבאָרגען.

אין מיין ניי ווערק „הנהגה“ האָט ער מיר גע-געבן אַ סך מאָטיווען מיט זינען אייגענארטיגע מאָ-געמאכטען.

איך גערענט קאצענעלסאן, ווען ער איז געווען אַ יונגעראמאנטיש, מיט אַ נעדיכטע טשופּרינע, אויפֿן קאפּ, יונג איז ער געווען, פֿול מיט דיכטערישען ענטוואַפֿן, איצט האָט ער שוין נישט די נעדיכטע טשופּרינע, אָבער זיין דיכטערישער ענטוואַפֿן, איז ביי איהם נאָך מעהר פֿערשטאַרקט געוואָרען.

קאצענעלסאן אלס דיכטער איז פֿאַר מיר אַ זעהר אַ נאָהענטער, זעהר אַ טיפֿער געשטאַלט, און מיין ביפּליאָטעם געפֿינען זיך יינע ווערק, און בעזונדערס טיפֿער איז מיר זיין שמועס, איפער מינע ווערק, געשריבען מיט דעזעלבער ליכט, ווי איך רעדן וועלען איהם.

אלס דיכטער איז ער מיר נאָהענט, סיי אין יודיש און סיי אין העברעאיש.

איך פֿיהל זיך גלוקליך וואָס מיר מיט איהם צו זיין צוזאַמען אין איין שטאט מיט אַזאַ יודיש-דיכטערישען כּוח ווי עס איז יצחק, אָדער יצחקאָל, ווי איך רופֿ איהם.

ווען דער דיכטער קומט אין מיין ארבייט-שטובֿ און מיר זענען זיך אַניגע צוזאַמען איבער אַ חומשל, אָדער אַ מוסר ספֿר, צי גאָר אַ מגילה, בעקום איך דעם איינדרוק, אַז איך זיך מיט אַלעס, יודישען פּאָפּסטימליכען, נוסטונגען האַרציגען מלמד, וועל-כער פֿעלט מיט מיר, מיט זיין תּלמוד, דאָס פֿאַר-צייטשע האַרציגע יודישקייט, וואָס איז אַנאָנגעהוי-ערער שפּערישער מואָל פֿאַר קיינסטלער, וואָס ווילען זיין יודיש און דווקא יודיש.

די נישט יודישע וועלט איז איהם נישט פֿע-קאנט, ער לעבט אויסשליסליך אין זיך און זיין יודישקייט, אין זיין יודישע וועלט, אין דער הויכע האָט ער אין זיך דאָס חסידישע, דאָס אָפּגעשלאָסענע אָפּגעווענע חסידישע לעבען און חסידישע וועלט וואָס איז ווייט פֿון דער נישט יודישער וועלט.

יצחק קאצענעלסאן איז אַ מאָדערנער מענטש, אַז מאָדערנער יוד, גאָר אַ חסידישער און זיין וועלט-מענעם אין זיין אויפפאַסען, די אויסערליכע וועלט, איך פֿלאַן איצט וועגען אַ פּאָפּסטימליכע אויס-גאבע פֿון אויסגערירטע יודישע פּאָפּסטימליכע וועל-כער ווילען אַמאָל מיט יצחק'לען צוזאַמען אויספֿאַר-בייטען דעם פֿלאַן פֿון דעם נייעם ווערק מינעם.

אויב פּאָפּסטימליכקייט — זיך איך דאָס ביי קאצענעלסאן, וועלען מיר ווידעראמאָל שאַפֿען צו-זאַמען און דאָס וועט זיין מיין פֿריינדער נחת און נישט ווייניג אויך זיין נחת.

איך בין אַ גרויסער ענאָיאַס, יצחק'ל, ווייט איך דיר צו דיין יובל, דאָס זעלכע וואָס איך וווינט זיך אַלעין.

די זון פערגיט אין פלאמען

אַ דערמאָנונג צו יצחק קאצענעלסאן יובל

דאָס איז געווען נאָך דעם פֿריהמטען שטורם-און דראַגפֿעריאָד פֿון די יאָהרען 1905-6, ענ-טוישונג און יאָש האָבען בעהערשט די רייען פֿון דער אינטעליגענץ און אַרבייטער-קלאַס, דערוי-טער אויך די יודישע.

עס איז דאָן געווען דער דורכפֿאַל פֿון אַ גרויסען רעוואָלוציאָנערען שטורם געגען צאָרעם איבער רוסלאַנד און פּוילען, אין רוסלאַנד האָט דער שטורם געצילט צו צוברעכען די בלוטיגע הער-שאַפֿט פֿון די צאָרשע תּלנים און אין פּוילען, האָט דער רעוואָלוציאָנערער קאָמפּ געהאַט דעם דאָפּל-טען גיל: צו בעפֿרייען פּוילען פֿון צאָרשטישען יאָך און אויסצובויען אַ פֿריי און זעלבסטשטענדיג פּוילען.

דער גאנצער רעוואָלוציאָנערער שטורם איז געהאַט דערטריבען געוואָרען און בלוט און אַ פּיינענדיגער יאָש האָט אַזוי געמאכט די גע-מיטער פֿון די אַלע, וועלכע זענען געשטאנען אַינס-פֿערצווייפֿעלטען קאָמפּ.

אַס און יענער צייט האָט אַריינגעשטראָמט, אין די רייען פֿון דער יודישער אינטעליגענץ און אַרבייטער, אַ ליד, וואָס האָט געטראָגען אין זיך דעם אויסדרוק און אָפּשפּיגעל פֿון יענעם טראַ-גישען יאָש.

דאָס ליד איז אַריינגעדרינגען אין אַלעמענס הערצער, זיך דאָרט צוגאָסען און בעהאַפֿטען און עס האָט זיך אויסגעפֿלאַכטען איין געפֿיהל, איין געמיט; דאָס ליד און די הערצער זענען געוואָרען איינס און עס האָט אָפּגעקלונגען איבער די יו-דישע גאַסען, שטובֿען און אויסגעוועכט זיין יאָש-ליד.

די יאָש-שטימונג איז דאָ אויסגעוואָנגען גע-וואָרען מיט אַ מעכטיגער קראַפֿט, מיט דער קראַפֿט פֿון אַ דיכטער, וועלכער האָט מיטגעלעבט און אויסגעווייטאָגט דעם יאָש-זענער פֿון זיין צייט און דערפֿאַר אויסגעשפּינען, איינגעוועכט זיין יאָש-ליד.

דאָס ליד איז געווען: די זון פֿערגיט אין פּלאַמען פֿון יצחק קאצענעלסאן (מעלאָדיע פֿון גלאַטשטיין).

יצחק קאצענעלסאן איז דער גליקליכער, וואָס האָט בעזונדער, אין זיין דיכטערישער פֿריהלינגס-צייט, מיט זיין, די זון פֿערגיט אין פּלאַמען, צו טראָגען די קרוין פֿון אַ פּאָפּסטימליכער און די טענער פֿון זיין יאָש — ליד, האָבען מיט דער פּאָפּסטימליכער קראַפֿט געוויקלט מיט טריסט אויף די פֿעריצווייפֿעלטע הערצער.

ביי דער געלעגענהייט איז דאָס צו דערמאָנען וואָס עס האָט זענען דעם זעלבען ליד געזאָגט דיד פֿרישמאַן.

דאָס איז געווען אין פֿריהלינג פֿון יאָהר 1916, עס איז מיר דעמאָלט אויסגעקומען צו פֿערבעטען דיד פֿרישמאַן אויף אַ פּאָפּסטימליכע קיין לאַדו, אויף דער איינגאָנג פֿון ערשטען יודישען ליטעראַטור און ווערלאַג-פֿעראַיין.

מיט פֿרישמאַן האָב איך זיך געטראָפֿען אין יאָרש'ן ביי יעקב דינעוואָן אין שטובֿ, ווען איך בין אַהין אַריין, אַזוי גראַד דאָרט געווען אַ הייטער יכּוה זענען דיכטונג צווישען דיד פֿריש-מאַן, אברהם גאלדבערג און יעקב דינעוואָן, — אַלע דריי שוין אויפֿן עולם האַמא, — דיד פֿרישמאַן האָט מיט אַ סך סאַרקאָם, זיין ווין שטייגער, גע-רעדט וועגען מאַנטע בעקאָטע דיכטער, און להפּך, מיט אַ סך בעגייסטערונג גערעדט וועגען אַנדערע דיכטער.

עס איז געווען אַ זונגער שפּט-פֿריהמאָרגען, טיפּענטער איז געווען אָפֿען אין הויף אַריין, און פֿונעם גרויסען הויף האָט זיך געהערט זינגען אין כאָר, כמעט פֿון אַלע שטיבען אַרויס, אַ צ-קאָנט ליד, פֿרישמאַן האָט אויך אַ ווילע זיך צו-געזעסן צום געזאָנג, און נאָכדעם אַ זאָג געטון: — וואָס טויג אונזער גאנצער פּלוגל איבער די אַמע-ע סטובֿען פֿון דיכטונג, דאָס-א-ליד, וואָס דרינגט דאָ אַריין צו אונז פֿון די יודישע שטיבען אין הויף — איין דיכטונג, דער דיכטער האָט מיט דעם ליד אָנגעקלאַפֿט אין פּאָפּסטימליכע, נאָט אייך אַ סימן פֿון אַמאָרע דיכטונג.

דאָס ליד, וועגען זעלכען דיד פֿרישמאַן האָט גערעדט, איז געווען, די זון פֿערגיט אין פּלאַמען פֿון יצחק קאצענעלסאן.

איך דערצייל דאָס איצט, אַלס ביישטייער צו אונזער יובל-פֿיער פֿון דיכטער יצחק קא-צענעלסאן.

יצחק קאצענעלסאן
געצייכענט פֿון קיינסטלער הענטער בארשינסקי

א לחיים, יצחק!

אַ סבאָר, אַז איצט איז יצחק קאצענעלסאן נישט ליטעראַטור יובל, נאָר — זי זאל איך עס זאָגען? — דער 50-יאָהר-יגער געפֿורסטטאג וויער, ביי צו די 120, און וויער — וועט מען זעהן!

בין איר, אַלע, יאָש אויסגעוועכט צום ספֿר: „יצחק קאצענעלסאן“, נאָך צו ליכטיגען, יונגען, און אנהויב פֿון זינען ליטעראַטור יאָהר-יגער אַריינגעוואָנגען אין פֿאַלך:

די זון פֿערגיט אין פּלאַמען, די זון — ווען זעהט זי קוים, אויך פֿערגיט זיין האַפּענונג, אויך פֿערגיט זיין טרום!

אזוי האָט ער אַריינגעוואָנגען, און דאָס יודיש-פֿאַלך האָט עס אויסגעקלאַפֿט און הילכע מיטגעוואָ-גען אין דעם פֿריהרענעסאנס פֿון דער יונגער יודישער דיכטונג.

אזוי — און מיט עהליכע היינע-אָפּגעטען איז דער גאָר יונגער יצחק קאצענעלסאן אַריין אין דער יודישער ליטעראַטור און אין דער לעבעדיגער בלוט-צירקולאציע פֿונעם יודישען ליד.

יצחק קאצענעלסאן מיט — זינען גרויסע צו-זאנגענע בלוטע אויגען, און — מיט געשטירענעם פֿערדעל.

פֿון דעמאָלט-אָן זענען אַ סך יאָהרען פֿערלאַ-פֿען (מעהר, זי אַ פֿערטעל יאָהר-הונדערט!), פֿיל וואַסערען זענען פֿערפֿלאַסען, פֿיל יודיש בלוט האָט זיך פֿערגאָסען, אַ יעלט-מלחמה מיט אומגעווענען לאַנדאָרע-ענדערגונגן און אַדורכגעמאכט, רעוואָלוציע (אין קליינדיקייט!) האָבען אַדורכ-געשטורעמט, משונה-דיגע מלחמה-און פּאָפּסטימליכע-אָנגעלעגן מיר מיט אונזערע אויגען גע-זעהן, טאָג-אין-טאָג-אויס זאָרפֿט מען אונז דעם גט פֿאַר די פֿיס — דעם גט מיט גאט — מיט דעם געטליכען, וואָס איז שוין גענאָ אַינס מן מענש פֿערבליבען, און דעריבער —

זי אומגעריכט און ווי זאָנגערפֿאַר איז עס, ווען פֿון אונזעריגע איינער זעט נישט פֿון דער מאַסער-געקענאָרט-היסטאָריע ענא — צענטריש, היסטעריש, און קוקט זייער אין דער וועלט און מענטש אריין מיט דער פֿרישער, זעלטען-קאנסער-וירטער בלוטיקייט פֿון זינען אויגען —

זען עס בליקט אויף אונז אַרויס — מענטש! און יצחק — דער דאָזיגער מענטש, לאכט טאָקע מיט זיין ברייטשמה-דיגער גוטסקייט און אהבה, כּשמו — מן האָ!

אונטער איין הימל, יאָהר-אונגען מיר, אָבער צוויי זענען ליכטען פֿאַר אונזערע זענען: זינען — איז אין מרחק: דאָרטען האַרענעט זי זיך אין גלייכע בערג און טאָלען, און יאָרעמט איהם אַ גלייכע איהם פֿון דאָרטען-אַפֿער.

מיין זון — מיין זון גיט-אויף פֿון מורה און קאָשעט זיך איבער דער גאָרער גאנצער וועלט, וואָס זי האָט אַ שווערע ענדבה — איינ-בערג צו צושטעלען, בעפֿרייאַנג און ליכט צו ברענגען און דעם מין בן אדם, און אונטערשיה-פֿון קלאסען און ראַטען, מיין זון דאָרף אַ גיטונג, און אַ גן עדן-פֿער-וואַנדלען, וואָס דאָס איז זיכער אַ פֿאַלד מין אַ גאנצן...

די צוויי זענען האָבען זיך שוין אָבער אין דעם פֿריהרענען פֿון דער מענטשליכער גע-שיכטע צוזאַמענגעטראָפֿען, און זייער ווייטערדיגער זעג וועט זי אַהויב און אַהויב אויסצוגי-צוואַ-מענפֿהרען, זי זעלען דעמאָלט אויסטרינקען אויף „ברודערשאַפֿט“.

על כּן: — לחיים, יצחק! לחיים פֿאַר דיין ווייטערדיגען און אומגענדליכען יונג-וויין! לחיים! און דיין ליד, וואָס איז פּאָפּסטימליכע-געוואָרען, לאַמיר אויף, אַ שטייגער, פֿאַראַפֿאָרען:

די זון גיט אויף אין פּלאַמען, די זון — ווען זעהט זי באלד! אויך גיט אויף די האַפּענונג — דער חלום אויסגעשטראָהלט! אונזער ביינעס האַפּענונג!

א טעות אין מעטריקע

א. הלצה'לע פֿון גראַף קאַרל

ער, וואָס זינען לייער ברויזען, פֿול מיט טיפֿער, פֿול מיט לופט, און עס שמעקט פֿון זי — ווי רויזען אויף אַ יונגער מיידעלס ברוסט.

ניין, אין מעטריקע אַ טעות, מוז עס זיין, אַ טעות גאָר, וואָס אַנשטאָט אַ ציפֿער, צוזאָנגען שטעהט געשריבען, פּאָפּסטימלי יאָהר.

האָבען מיר אַ גרויסען יום טוב, גאָט אין הימל, איז דאָס וואָס איז אונזער יצחק קאצענעלסאן — אַלס געוואָרען פּאָפּסטימלי יאָהר.

ער, דער אייביג-יונגער דיכטער, וואָס זיין אויב עס שליווערע בלייב, וואָס קען לאַכען אַזוי הילכע, פֿון גראַף קאַרלס ליד און וויי.

ער, וואָס זינען לייער ברויזען, פֿול מיט טיפֿער, פֿול מיט לופט, און עס שמעקט פֿון זי — ווי רויזען אויף אַ יונגער מיידעלס ברוסט.

ניין, אין מעטריקע אַ טעות, מוז עס זיין, אַ טעות גאָר, וואָס אַנשטאָט אַ ציפֿער, צוזאָנגען שטעהט געשריבען, פּאָפּסטימלי יאָהר.

(ענדע פון דער 9. זייט)

בען פאר דער אלטער מאמען, פאר דער עיר וואס
זאל און פאר מיר אונדז א טעגל:
— ווער ביסטו, דו מענטש, דו אהעקעפערער, וואס
זינטשטני עס ארום, אויף די בענגעלעך פון אבס? זינטש
אויס ביי שבע בן פכדי, א מורד, א מורד! ען!

[illegible]

(ענדע פון דער 12טער זייט)

יגיד שדעטליכער עליות דם, און ער האט פיל
געהאט דערפון וואס די מצה וואס ער עסט איז
געמאכטן ווי דער דין פאדערט. ווייל ער איז
קען ער נישט בעקומען קיין בלום. ער האט
פאסט א מיט דער צייט וועט איהם געלונגען דאס
העכמען.

די דאזיגע נאך איז ביי איהם א „אידענפיקס“
זייען. און ווען ער פלעגט קומען אין שטאט,
איז ער וואכט צו דערטעהן דעם „סוד“ ווי אין
א שטוב ס'האט קויען.

ער גראף איז מיט דער צייט געשטארבען, און
ישיבנדיק אין דערווייז רייך געווארען, ער האט
געבענע צווינגען אין שטאט וואו ער האט ווי עס
ער געוויינט פון אריינגעקומענעם בעלז, ווי
עס מיינען אין תלמוד קאלעס אנגעלעגנהייטען
זיך געלאזט פיל קאסטען אויף צדקה, און א
דעם האט מען איהם געמאכט פאר א גנאי
דרייטענע חברות, מ'האט איהם געוועזן
בכור און צווייטלעך איהם געקענט ערלויבן. אבער
האט איהם נישט אינגאנצען צופרידענעשטעלט
זיך דעם, "עיקר" האט מען איהם נישט צוליב
דעם, "סוד", פון דעם טאשען מצה מיט פלומ
מען איהם נישט אריינגעקומען, און אויך איז
ער איז שוין רייך קען ער נישט מקיים זיין די
ווי ער הערטיג וויל מ'לאזט איהם נישט אים
מען הרגענט דעם קריסט און ער קען קיין פלומ
געקומען.

ר האנט דאס צומעשטעלט צו דעם רעכענונג
ער איז א פראקטער און באמערקט ער איז רייך,
זען איהם צוליב זיין פראקטישע ניט פערמיינען
גרויסען און הויכען, „סוד“ ווייל ער איז נישט
צו רעם...

אם האט איהם גרויס פערדרום פערשטאפט און
ערדיג פולקעם אז מען מוז זיך פערנעמען מיט
האט ער מיט אלע מעגליכקייטען גענוצט אויס
ציען ווען מען גרויס זיך צו הערענען דעם
און ווען מען האט איהם צו א געוויסער אסר
שטע געוויסע און זיין הישר אז מ'פערמאלט זיך
גאר שווער פערמאלסט געווארען.

הָאָמֵר שֶׁר זֶיךְ אֶסְתַּנְעוּמֵעֵן מִיט מוֹמ, אִיז אַרְיִין

(ענדע פון דער 11-טער זייט)

האָבען מיט וויערע אייגענע אייגענע געזעהן די
לכנה. דאָס ערדטאָגען איז געווען אַ ביזנער
און האָט אַיף יעדען איינעם אין מען איז מחויב
אזאָל אַפילו מחלל שבת זיין פֿיר רעמטעצייטן צו
זיין פֿאַרן בית־דין. אָבער נישט אזוי לייכט האָט
דין גענומען דאָס ערדטאָגען. די שרד ווען
אומגענוואָרפֿען געוואָרען אַזאָל אַ שטענענע אויס
שטענע ווען פינאָטליך, און וועלכער שטעט
טאָ וואו פינאָטליך אויפֿן האָריוואָנט, אין צפון
און דרום? און בית־דין האָט געמוזט האַנדלען
מע אַראָפֿאַמישע קעגנשטיצע כדי צו קאָנטראָלירן
אויפֿ יאָס און שטענליך, וואָס די ערדטאָגען

לען, אויב עס האט זי נישט פערנאמט יינער
אלער אמשער פערפיהרען זיי נאך פיינזויג
פיתידן. נאך דעם ווי ערות זענען ענדליך
נימען געווארען, האט פיה ביה שפילדע
זונג: מקודש ה' הודש און דער מאג איז
דען ראש חודש מיט'ן נאמען ערשטמאל
פיה מקודש פאר דעם דאזיגען טאג. בדי ר
זען געקלונגן צום נאמען פאס צו ברענגען

מען גלייב אָנגעצונדען גרויסע פאָסאַטען אויף
וויכע בערג פון ירושלים, וועלכע האָבען זיך אָנגע-
האָן איינע אַ ווייטען מרחק און דאָס האָט ענדעניש
געפאלן אַז אַס איז נערהאָלענע שוואַרצע דער
"הורס". און די ווייטערע נעגערשן האָט מיט
קעט פּעציעלע שטאַפּעמען מיט דער ווייטער
זוכן. און אומעטום וואו די פרעזליכע ירעה
געקומען איז נעוואָרען א גרויסע שטח און
האָט ווידער פון דאָרט צווישן שטאַפּעמען מיט
גרויסע פשוטה צו דער אַרומיגער טעגער. אזוי
אין וועגע שטח'ן בעפאַנט שוואַרצע דער פאָסט
נאָענען לאַנד פון אויך אין די ווייטעסטע
תל.

דאס בעשטימען דעם טאג פון ראש החדש האט
אין אנטווארדן געווען געוויסונג פאר'ן נאכגען
א גוטן אלץ אונדז דעם רעליגיעזען קולט, וואס
דערמיט פארברנדען געווען, וואס אויך צוליב די
געשעפטליכע אינטערעסעס, נאך וועגן פער-
שן מיט דער צייטדעקונג. דערמיט איז אויך
פארנען געווען די פראגע וועמען ערבויר השנה,
ווען עס איז ערקלערט געווארען אז ערבויר יאָהר.
מיט אים ווייטער געווען פערברנדען די פאסט
נג פון די יום־טובים, דערפאר איז דער קידוש
די צוויי חדשים ביים און חשיר, געווען נאך
אבענדערען געוויסונג, און ענדליך איז נע-
דערמיט פערברנדען די פאסטמיטע פון שמיטה
יובל־יאָהרע, וועלכע האָבען פערזיגט געוואר-
טאנאמיש און סאציאלע אינטערעסעס און
אלץ איז געלעגט אין דער אויסשליסליכער
פאסטע פונם פירנדן חטא און ירושלים.
אז די דאָזיגע געוואלדיגע מאכט איבערגע-
ט געווארען צום נייעם בית דין הגדול אין יבנה.
ס'קאן מען שוין פערשטעהן די געוויסונג פונם
ח' פירנדן אלס צענטראליזירט און ארגאני-
זירט געווען פאקט־קאָסעלען.

חיידא, איזער יונגלעך

חיידא, איהר יונגלעד 1
 שארפונקע צינגלעד,
 זייט נישט פערביטערט, — נאך מונטער;
 אפשר ביים שענקער,
 וועגנער שווענקער, —
 ווילל ביער און בראנפשו פעהלט אונטער

מיהלל אן די בעבער
 שטעקט איין די בעבער
 זאל עס די ליפּען פערפלייצען ;
 טאמער דער גורל
 עפענט א טויערעל —
 לאמען מיט לייטען זיך רייצען

נישמיג די מענה,
דיערד א געמיינע —
בימער מוט פרייד זיך בעגעבען ;
טרוינקט זשע אויף עדה
טרוינקט זשע אויף ברכה
טרוינקט זשע ווי לאנג ביים לעבען.

פון ד"ר י. האנדזער

אלע נויטליידענדע, וואָס עסען און טרין
קען נישט צו דער זעט, ווידמע איך דעם
ארטיקעל.

י'שט נאָר צוליב דעם פסח, מיט ייִן בעקאַנ-
מזאָל אַכילה, נאָר אויך צוליב כמה אַנדערע
ם, איז דאָס אַרומערדענע פֿון דער אַזיבע-
האָנטער עטמען ווערן אַקטועל. אַ גרויסער טייל
דער בעפֿעקערנאָג דערעסט נישט אויס נאָיט,
ייִל, אַ קליינער - אַזויס מאָדעל, און דאָס
אַ גרויסער - אַזיבעט עס צוליב, ווייל עס
זיכערן וויל און אַרבייט. דעם ענערגיע-בעדאַרפֿ
ר אַלדזש אַפֿיקטיוו אַפֿשאַצן די אַלגעמיינע וועל-
דעם דאָס צו זייגן, הן דאָס צו פֿיל עסטן
האָט אַזיבעט.

יִדְעָר מַעֲשֵׂה פֶּדְרֹבִּיטְשׁ עֵבְרִיטְשׁ. אִין עֵר
זִי דוּרְךְ דַּעַם, יוֹאָם עֵר נַעֲהֵמֶט אַ זִיךְ
וּגַג. אַמּוּוֹיִנְסְטֶען עֵבְרִיטְשׁ פֶּדְרֹבִּיטְשׁ זִיךְ
בִּשְׁעַת עֵר לִיגַט גַּאָךְ רוֹהֵג, פֶּלְטֵנִגט זִיךְ
אִין אִין יוֹאָרֶעם גֶּדֶקֶטֶט, אִין דַּעַם מַגֵּב
עֵר 1300 עֵבְרִיטְשׁ אַיִינְהײטֶען, יוֹלְכֶע מִיר
קֶאָלָאָרִעֵן. בִּשְׁעַת עֵר אַרְבִּיטִשׁ, שׁוֹרֶךְ, פֶּלֶ-
מִין עֵר אַהֲעֵן 6,000 קֶאָלָאָרִעֵן, בְּכִדִי יוֹ-
אָר עֵר דַּעֲקֶט, אַ פֶּדְרֹבִּיטְשׁ לִיפֶּעֲרֵנִג אִין
אױשְׁעֵן רוֹה אִין אַרְבִּיטִשׁ, דַּעַם עֵבְרִיטְשׁ בַּעֲדֵאָרֶה
דַּעַם מִיר מִטְ דְּרִי הוֹפֵט - גֶּעשְׁטֶאָנְדִיטִי-
מִיט אַרְבִּיטִשׁ, לִמְשַׁל פֶּלִישׁ, גֶּעשְׁט אִין צוֹקֶער-
פֶּלֶטֶן. אַפֶּער זֵען אִילוֹל דַּעַר גַּאָצִיג פֶּדְרֹבִּיטְשׁ
עֵבְרִיטְשׁ וּזְאָלֶט מִיט דִי שְׁטֶאָפֶען גֶּעוּזֶען גֶּעֲדֶקֶט.
גֶּשְׁט דַּאָס גַּאָךְ נִישְׁט צוּם פֶּלִישְׁטֶענִיגֶען פֶּלִישׁ-
יִירֶען פֶּלֶט דַּעַם גִּיף. עֵר מִין גַּאָךְ אִין אַיִזֶלֶד
מִינֶגֶר־לִישְׁטֶאָפֶען, יוֹטֶאָפֶען אַז אַז. ו. שְׁטֶא-
יִוֹלְכֶע וּזְעֵנען אַמּוּיִטְטֶען עֵבְרִיטְשׁ אִין
צִיגִי, גֶּמִיזִיג אַ אַנְדֶּרֶעֶן אַיִזֶלֶד פֶּלֶט דַּעַם
פֶּלֶטֶס וּזְעֵנען מִיר אַנְדֶּרֶשְׁמַלֶען אַיִזֶלֶד מִרְדֶּען.
יִוֹלְכֶע מִיר זֵיךְ בִּלְוִין אַפֶּשְׁטֶעלֶען אױף דִי

כמות האזן פֿרעגעבן: ייִ-אָזי רעאַגירט דער גוף
אויף צו־ווייניג אָדער צו־פיל פֿון נאַהרונג, און
ייִ-אָזי ווײַקט זיך עס אױס אױף דעם דױער
פֿון לעבעזן?

גענוצט סטאטיסטיקעס, געפיהרט פון לעצטנס
פערזענלעכעס געזעלשאפטען בעזיינען, אז צו שטא-
קע מאגערקייט קומט דאס לעבען. קודם - כל
רעפאר, ווייל מאגערע מענשען זענען שטארק
עמפונדיג אויף טויבער קוואדראגעהייטען. מאגערע
בעהיזשטען, אז מאגערקייט איז די פאלגען אויף נישט
צו טיבה פון טבער קלאזע. אבער זיי די פראגע
וואלט זיך נישט געשטעלט, איז קיין ספק נישט,
אז מאגערע, מיט זייער ספעציעלע בוי פון דער
ברוסט, מיט זייער אפזעהרע אפזעהר-קראפט, זע-
נען ספעציעל פאר טבער קלאזען זעהר עמפונ-
דיק, הגם נייע עקספערימענטען, מיט חיות, הא-
בען בולט בעזיינען, אז מאגערע האלטע א סך מנה-
אים אלע אנדערע אינפלקציעס זי פערטלייבען.
וויטער איז די מאגערקייט גורם, אז דער מאג-
ער און זי דערעיסן פאלען אראפ טיפער, ווייל
עס פעהלט זיי די נאטירליכע שטיצע מצד דעם פא-
אין בויך, און דאס פיהרט אן פערשטאפונג, שלע-
טער פערזינאונג, שמערצען באך יעדען עטען, און
אז א ווייטערער קלענערער קאנסומציע פון עסען
און נאר געטערער אקאדעמיקים.

געזיסע גערודעווע קראגהייטען ווענען א פאנע
 יוצא פון דער פערמינדרעסער בעריווער וויער
 שטאנדסגראפט ביי מאגערס, וויער שעלען מידע
 זיערע, אסאמאל און גרעסערע שלאפלא
 זיגקייט.
 עס קומט אבער קלאר אן דייטליך בעטאנט
 זיערע, אז אויב די מאגערקייט נעמט נישט

שטארקע פֿאַרמען און איז נישט די קאָנצען-
י פֿון הונגער און נויט, איז זי אַ סך בעסערע
געזונדערע ערשיינונג ווי די פֿעסלייביקייט.
אין אַ סך אַ גרעסערען פֿאַרזאַענט זיי די אונ-
זערגעהוירנע פֿערקויפֿט זי איבערזערגעהונג דרום
נען. אט די לעצטע ערשיינונג קאָן זיין ווער
קמט פֿון גרעסערן אַפּעטיט, פֿון עס-געניאָויג-
טען, פֿון דער פֿאַרם פֿון עסען, פֿון אינאָלדען
בערדי (בעקערס, שענקערס, פֿליישערס), אַפֿלעסן
טעמפּעראַמענט, זי גרעסערע צאָהל פֿון שטערב-
קייט ביי פֿאַרלייביגע, קומט צום אויסדרוק
די 50 יאָרליי.

אָממייסטען זייערע מי' פֿעסלייביגע אָגעטשוואַכט
ס האָרץ. עס האָט א סך אַרעסערע אַרבייט צו
סטעלן, דאָרף פֿערזאָרגען זאָס אַרעסערע געזיכט
די בלוט. אויב די אָנשטרענגונג זייערע צו לאַנג
רעט דאָס האָרץ שוואַך און שטייט אָפּ אין זיין
טאָקייט. אויב די אַדערן זייערע פֿערקאַלכט,
פֿונקציאָנירען נישט זי געהעריג, עס קומט צו
קען בלוט דרוק און שפעטער צו שלאָגן אָפּ—
און געהיירבולטונגען.

די גרויסע מאסע פֿעסט אין בויען דריקט צו
 יעדן די לונגען, דאס פֿיהרט צו בראַנכיטיס, לונ-
 קאטאָרעס און אַסטמע. עס איז אויך בלי שוין
 קען בעיאָרען, און צו צוקער-קראַנקייט געפֿינט
 הויפטזעכליך צווישען פֿעטלייביגע. הגם זי
 דאָ יווייניגער געפֿעהרליך, ווי ביי שטאַרק
 גרענע, דאָרף זי דאָס (פֿערט מיט דער בויען-
 דע) פֿיהרט צו קראַמף-אַדערן, דורך זעלבע
 בלוט-צירקולאציע אין די פֿיס איז ערגער און
 פֿיס זענען געשוואַלען.
 בלאַסעס, אַרטעריס און די געלעזערען, דאָס

איז א שטענדיגער צער פון די פעטלייביגן, דער צופיל פלייש, איי-זייט, געווייזטע און הארב מאכלים בעקומט מען גיכט און האַרנויירע, נירע ענטצינדונגען און מאַגען-קאַטאַר.

אויך דאס צופיל טרינקען איז שעדליך. ש.
אָפּגעזעט פֿון אַקאַהאַל, אָבער צו פֿיל פֿון יאָס
מילך א.א.וו. ברייטערט אויס דעם מאַגען. בעלאס
טעט דאָס האַרץ און די אַדערן, בשעת דאָס פֿער
מינערן פֿאָלטיגקייטען ברענגט דעם גוף קי
טום שווערן נישט.

אין וואלט געקאנט אויסשטענען נאך א גאנצע רייה פון קראנצהייטן, וועלכע זענען פער-אוראנט דורך דעם צופיל טעטן, אין בין א שטאט מסופן, צי דאס וועט אפגעהאלטען א סך פון מיינ-לעזער פון דער אומגאטירליכער יגשט-שיינער, ליבער און אומזאמלענער מחד: דעם וואלד וסובו-טע מוז מיט שטארקען באדורף בעטאט ווערן יודער-עס ווערען גוף קאן זיך איינשטעלען אויף א געוויסן-מינימם פון טעטן און דערביי גענוג זיין, האר-ניש פאונקטאנירן, אין דעם רעגעלמאסיגן און פיהרען פון זיין פליכט, שטערן איהם זי מעגש-אליין, שטאפענדיג אין איהם, צוליב זייער גוט-און דער פערסענליכער געוואונגהייט, אזוי לאז-זיך בונטשטענען זיך און הערט אויף געהער-אן צו אריינזען.

דאס לעבערל מיט שמאלן און ציבעלע
פעטע זינן מיט גיניידלעך. דאס געבראטענע איז
דיקל, גענעטט מיט ווי (בינער) אָדער סאָדע-וואַסער
און נאָך און נאָך, און דאס אויף איין זיין אָפּ
מאָל פֿאַרן שלאָפֿענדיגן: דאס אַלץ קאָן זען
פֿאַט אויספֿאַלן "באָקעס" און פֿערלעגערט ביז
דאָס לעבערל.
דאָס זאָל איינ- מיינע נישט-דערעסענדירע
נישט-דערעסענדירע. ברידער און שוועסטער זי
זאָל טרייטן אַ קליינער טרייט, אָפֿער באָן בריי
איז אויך דאָ עפעס ווערט.

16 S. Salomonowicz
נארוטאויטשא

פרייער 1.000 זל.
פרייער 1.800 זל. - איצט
שלאפציער 1.200 זל.
פרייער 2.000 זל. - איצט
גאפניעט 1.100 זל.
פרייער 1.600 זל. - איצט

מעבעל

זאליג דער פערלענדער
און דאקטאריס פארשטייט זיך
פרייער 1.000 זל.
פרייער 1.800 זל. - איצט
שלאפציער 1.200 זל.
פרייער 2.000 זל. - איצט
גאפניעט 1.100 זל.
פרייער 1.600 זל. - איצט

מפסעהלט צום בעפארשטעהענדען ווי-טוב
אלער ארט געפערט און צוקערן-אויסצייטונגען.
ביי דער צוקערנישט וואל מיט נייע בילאדען און אנדערע
געזעלשאפטליכע שפילען.
א שעה פירארד-שפילן 1.50 זל.

M. Ulrichs
אונטער דער ליסטע פון
בעקאנטע צוקערנישט
קאנסומציע
אויפן ארט.
משה-30 גר.
שווארצע-30 גר.
א שטאממע-20 גר.

6 Traugutta "UL"
אין דער געגנט
פון האמפלד Savoy

dh. A. GEPNER
WARSAWA GRZYBOWSKA 27
TEL. 690-27, 655-25, 659-25

METAL

**BLOKI
BLACHY
PRETY
DRUTY
RURY**

CYNA, CYNK, OŁÓW, MIEDŹ, NIKIEL,
ANTYMON, ALUMINIUM, BISMUT, KADM,
MANGAN, MAGNEZ, KOBALT, RTĘĆ.

MOSIADZ, BRONZ, STOPY ŁOŻYSKOWE,
STOPY DRUKARSKIE I INNE.

MINJA I GLEJTA OŁOWIANA.

BLACHA CYNKOWA, BLACHA POCYNKOWANA,
BLACHA BIAŁA, BLACHA CZARNA.

STARE METALE.

**לעזט
אויפמערקזאם!**

עס איז שוין אריין אין
קראפט די נייע פרייערע
דריי-ארבייט
אין דער בעקאנטער
לאנד און אומגעזענד
שנעל-דרייטעריי
פראמבערג
לאנד, צעגעלניאנא 8
טעל. 255-09

וועלכע האט זיך שוין גערייזט געמאכט מיט די
שטארקע אויספירונג און עסטעטישען צוזאמענשטעל

וויכטיג נייעס
פאר לאנד-געמיינדעס בעפאלקערונג!
איהר דארט שוין נישט טראגען קיין טאג-מלבושים
דען איר דער געזונטער געזונט-אונטערער פון דער
געזונטער מירמע. מענדראווסקי האט צוליב
ווי אפרייזע נאך און-ישראל שרעפט א נעשעפט פון
יודישע לאנגע מלבושים
מיט גוטע בעשעלעטע קאציט און גארניטירטע צוואר-
דעקלען און פאר נישט טאג-פרייערע ווי טאג-מלבושים
איר בעזונטערע און אונטערער פאר חתנים. און מערלאנג קערט
אונטערמאכט און פארלויבט 24 שעה, נעשעפט די שטרעם
א. ווארמסטי און י. ויסהארץ
פולנאנא 5 אין הויז. סאלידע בעדינגונג
וועט איר אונטערמאכט געקליידעט! אין מין נעשעפט היינט
אונטערמאכט מלבושים לויט די נעשעפט טאג-מלבושים.

**PIERWSZE PRYWATNE
Pogotowie Lekarskie**
(1-טע פריוואטע גיכע היילר)
זשעלאנא 6 טעל. 12-333
(Legionów 6)
טעמיט אהו איבעררייט ביימאן און ביינאכט.
ניכע צרצטליכע היילר אין אלע ספעציאליטעטען.

**די 1-טע יודישע ראהמען-פאבריק פון
י. צווייליך**
נארוטאויטשא 11
מאכט בעקאנט, אז אויף לאנדער בעזונטער מיר
א גרויסען אויסוואל פון פארשידענע
ראהמען-לייטען, גארדינען-
סאמעטען צו בילדע פרייערע.
ס'איז אויך צו בעקומען פארט. אייל-פילדער
ווי אויך דרוקפילדער.

**מעטאל-פעטע
מאטראצען
לינדער-וועגעלעך**
אין א וויכטיגן אויסוואל
וויזשניאמאשעס, אייז-מאמעטען, פער-
בעמעטען מאמעטען "Perfekt", א.ד.ו. מיליטער
אמביליגמאטען און וועלסטער
און רעזעלסטער פירמע
J. B. WOŁKOWSKI
עקוויפמענט פון יאהר 1896
פאבריק-טעל. 137-70
לאנד, נארוטאויטשא 11
טעל. 137-70
געדענקט דעם אדערט! כ'בעזיך קיין שום פליעט.
מפעט, רעפערמאט-מפעטער און לאמירער

דאקטאריס-אפטייירונג

Dr. med. G. GERSZTAJN
ספעציאליסט פאר אויגען קראנקהייטען
Traugutta 12, tel. 175-10
נעמט אן פון 2-11 און פון 5-8.30 און

Dr. med. Z. DATYNER
אוראלאג
נעמט אן פון 11-9 און פון 8-6 אונטער.
ZACHODNIA 59a, tel. 148-95

**פריואטע רעמאנע-פאגאמאטאויטע
פלאץ וואלנאשטי 10**
טעל. 2222-6
אין טעמיט און איבעררייט ביימאן און ביינאכט.
ניכע צרצטליכע היילר אין אלע ספעציאליטעטען.

Ignacy Margolis
OKULISTA
Piotr kowska № 113, tel. 185-1
נעמט אן פון 2-11 און פון 5-7 און

Dr. med. FELDMAN
אקופערע און פרייערע - קראנקהייטען
נעמט אן פון 1-11
אויף **זשעלאנא 24**
פרייערע און פרייערע
KILINSKIEGO 113, tel. 155-77

Dr. med. M. TAUBENHAUS
ספעציאליסט
פאר אקופערע און פרייערע קראנקהייטען
פארשידענע געזען שוואנערשאפט
זשעלאנא 11
נעמט אן פון 8-4 אונטער.

**אירענא, נאז און האלז
היליג
מיט בעמעטען פון
Dr. Z. Rakowski**
פיעטיקאטער 67 טעל. 127-81
נעמט אן שטענדיגע טראגעט (צוועק
אפעראציע א.א.וו. ווי אויך אמבולאטא-
רישעס פון 2-9 און פון 8-4 אונטער
ביי דער סלייט אין טעמיט
ארענטגעל-גאפניעט
פאר דאקטאמאנטען און פארלויבטע פאגאמאטען

ד"ר העלדער
פאגאמאטען און ווענערשע
קראנקהייטען און מענער - שוועקע
8 טראווגא 8 טעל. 179-89
נעמט אן פון 11-8 און פון 8-4 אונטער
זונטאג פון 10-2 מיטאג
פאר פרייערע און שטענדיגע ווארע-
פאר אונטערמאכטע לעשניגע-פרייערע

Dr. M. KALISZ
אונטערמאכטע און רעסעקט
צאלי-ארט
ספעציאליסט פאר קראנקע
פיעראקטע 7 (עאנאליטעט)
טעל. 108-26
נעמט אן פון 7-8 אונטער.

Dr. med. Jerzy Sudya
ספע. פאר אקופערע און פרייערע
קראנקהייטען.
LEGJONÓW 11, tel. 124-54
נעמט אן פון 8-4 אונטער.

Dr. med. M. GLAZER
ספעציאליסט פאר הויט-
און ווענערשע קראנקהייטען
ZACHODNIA 64, tel. 185-49
נעמט אן פון 12-2 מיטאג און פון
7-8.30 אונטער.
זונטאג און חולות פון 10-12 ביטאג

Dr. med. Rundstein
akuszer-ginekolog
POMORSKA 7, tel. 127-84.
przyjmuje od 8-10 rano i od 4-8 w.

Dr. med. J. Nadel
ספעציאליסט פון אקופערע, און
פרייערע קראנקהייטען
אנדזשעליא 4 טעל. 228-20
נעמט אן פון 12-10 און פון 5-7 און

Dr. E. Gutman
Choroby dzieci
Gdańska 26, tel. 173-00

DR. MED. H. Rózaner
ספעציאליסט פאר
הויט, ווענערשע און סעקסועלע קראנקע.
NARUTOWICZA 9, tel. 128-98.
נעמט אן פון 1-9 פארט. און פון 5-9.

Dr. med. L. TENENBAUM
אקופערע-נייטעאלאג
פילדסודסעליעגא 15
טעל. 206-75
נעמט אן פון 8-10 פרייה און פון 8-4 און.

Dr. E. Ekkert
ספעציאליסט פאר ווענערשע
און הויט-קראנקהייטען
וואוינט יעצט אויף
Pierackiego 5
נעמט אן פון 1-12 און פון 5.30-8 און.

Lekarz Dentysta Jakób Botwinik
וועלכער האט געארבייט אין דער קראנקע-
קאסע 12 יאהר פערציעל אונטער צוויי-צוויי
און האט אפגעגעבן לעבנדיגע אונטער פון
קונסטליכע צוויי, נעמט אן מענליך פון 10
בין 8 נאכט. און דער לעשניגע, "פאמאק"
רוב זונטאג און לימאנאטקעטע 1. טעל.
101-29 און פון 11-4 אונטער אויך נארו-
טאגליכע 18 צוגעגליכע פרייערע. פאר אר-
צווייטלעך הנחת.

Dr. J. PIK
med.
גערונען און איבערליכע קראנקהיי-
טען ווי אויך סעקסועלע נערווען לידערען
נעמט אונטען
24 זשעלאנא 24
פון 4 ביז 6 נאכט
פרייערע און פרייערע
טעל. 175-50

**סטארשי פעלדשער
י. פשיסווא**
זשעלאנא 25
טעל. 265-64
לאנגזעריגער פראקטיקאנט אין ווענער-
ווער שפיטאל אויף טשיסטע.
ס'ווערן אנגענומען קראנקע צו יעדער צייט
פאר אונטערמאכטע הנחות.

זשעלאנא 25
פאר ווענערשע-קראנקע
מענער - שוועקע און הויט-
קראנקהייטען
פון דאקטאריס ספעציאליסטען
פיעטיקאטער 45
טעמיט פון 9 פרייה ביז 9 אונטער.
פרייערע און פרייערע נעמט אן א פרייערע
סא פון 1-11 און פון 7-5 אונטער.
א בעראמאנט 8 זל.

Dr. med. W. ŻADZIEWICZ
ספעציאליסט פאר אירענא, נאז, האלז
און קעלעקאמ-קראנקהייטען
Piotrkowska 164, tel. 125-26.
נעמט אן פון 8-5 אונטער.

Dr. med. Niewiażski
ספעציאליסט פאר פרייערע, סיפטיק
הויט - קראנקהייטען, בעהאנדלונג פון
מענער - שוועקע
אנדזשעליא 5 טעל. 159-40
פראגא, טעל. 159-40
נעמט אן פון 11-8 און פון 5-9 אונטער
זונטאג און יום טוב פון 1-9 נאכמיטאג
פארעלעקער ווארעט. וואל זאג פרייערע

Centralna LECZNICA
Zębów i Prywatny Gabinet
Dentystyczny
PIOTRKOWSKA 164 tel. 121-25
czynny od 9 r. do 8 wiecz.
Ceny znacznie niższe.

Dr. I. Bette
med.
ספעציאליסט פאר איבערליכע
און קינדער קראנקהייטען
PIOTRKOWSKA 6 tel. 144-95
נעמט אן פון 11-8 און פון 4-9 אונטער

